

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Факультет комп'ютерно-інформаційних систем і програмної інженерії
(повна назва факультету)

Кафедра комп'ютерних наук
(повна назва кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня

магістр

(назва освітнього ступеня)

на тему: Методи та засоби побудови спеціалізованих мереж для забезпечення
M2M та IoT-комунікації

Виконав: студент VI курсу, групи СНм-61
спеціальності 122 Комп'ютерні науки
(шифр і назва спеціальності)

(підпис)

Притоцький О.О.

(прізвище та ініціали)

Керівник

(підпис)

Кунанець Н.Е.

(прізвище та ініціали)

Нормоконтроль

(підпис)

Мацюк О.В.

(прізвище та ініціали)

Завідувач кафедри

(підпис)

Боднарчук І.О.

(прізвище та ініціали)

Рецензент

(підпис)

Гащин Н.Б.

(прізвище та ініціали)

Тернопіль
2021

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Охорона праці	Дмитроца Л.П., доцент		
Безпека в надзвичайних ситуаціях	Стадник І.П., професор		

7. Дата видачі завдання 21 вересня 2020 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Ознайомлення з завданням до кваліфікаційної роботи	21.10.2020-28.20.2020	Виконано
2.	Підбір наукових джерел про методів та засобів побудови спеціалізованих мереж для забезпечення М2М та IoT-комунікації	29.10.2020-21.11.2020	Виконано
3.	Переклад та опрацювання наукових джерел про методи та засоби побудови спеціалізованих мереж для забезпечення М2М та IoT-комунікації	22.11.2020-21.12.2020	Виконано
4.	Виконання дослідження щодо формування методів та засобів побудови спеціалізованих мереж для забезпечення М2М та IoT-комунікації	22.12.2020-10.01.2021	Виконано
5.	Оформлення розділу «Аналіз предметної області та формування вимог»	11.01.2021-21.02.2021	Виконано
6.	Оформлення розділу «Архітектура, складові елементи та концептуальне проектування спеціалізованих мереж для забезпечення М2М та IoT-комунікації»	22.02.2021-01.03.2021	Виконано
7.	Оформлення розділу «Методи та Засоби підвищення рівня безпеки мереж для М2М та IoT-комунікації»	02.03.2021-11.03.2021	Виконано
8.	Виконання завдання до підрозділу «Охорона праці»	12.03.2021-20.03.2021	Виконано
9.	Виконання завдання до підрозділу «Безпека в надзвичайних ситуаціях»	21.03.201-28.03.2021	Виконано
10.	Оформлення кваліфікаційної роботи	29.03.201-29.04.2021	Виконано
11.	Нормоконтроль	30.04.2021-06.05.2021	Виконано
12.	Перевірка на плагіат	07.05.2021	Виконано
13.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	10.05.2021	Виконано
14.	Захист кваліфікаційної роботи	25.05.2021	

Студент

(підпис)

Притоцький О.О.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Кунанець Н.Е.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Методи та засоби побудови спеціалізованих мереж для забезпечення M2M та IoT-комунікації // Дипломна робота освітнього рівня «Магістр» // Притоцький Олег Олександрович // Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, факультет комп'ютерно-інформаційних систем і програмної інженерії, кафедра комп'ютерних наук, група СНм-61 // Тернопіль, 2021 // С. 69, рис. – 10, табл. – 3, кресл. – 14, додат. – 2, бібліогр. – 69.

Ключові слова: IoT, M2M, архітектура, дані, взаємодія, мережа, передача, протокол.

Дипломна робота присв'ячена аналізу та формуванню методів та засоби побудови спеціалізованих мереж для забезпечення M2M та IoT-комунікації.

В першому розділі дипломної роботи проаналізовано предметну область та спеціалізованих мереж для забезпечення M2M та IoT-комунікації, виконано формування узагальнених вимог. В другому розділі дипломної роботи розглянута архітектура, складові елементи та концептуальне проектування спеціалізованих мереж для забезпечення M2M та IoT-комунікації. В третьому розділі дипломної роботи розглянуто методи та засоби підвищення рівня безпеки мереж для M2M та IoT-комунікації.

Об'єкт дослідження: процеси організації та формування спеціалізованих мереж для забезпечення M2M та IoT-комунікації.

Предмет дослідження: методи та засоби побудови спеціалізованих мереж для забезпечення M2M та IoT-комунікації.

Мета роботи: підвищення рівня повноти подання інформації засобами спеціалізованих мереж на основі M2M та IoT-комунікації.

ANNOTATION

Methods and facilities of specialized networks development to provide M2M and IoT communication // Thesis of educational level "Master" // Prytotskyi Oleh Oleksandrovysh // Ternopil Ivan Pulyuy National Technical University, Faculty of Computer Information Systems and Software Engineering, Department of Computer Science of Computer Science, group SNnm-61 // Ternopil, 2021 // P. 69, fig. - 10, tables - 3, chair. - 14, annexes - 2, references - 69.

Keywords: IoT, M2M, architecture, data, interaction, network, transmission, protocol.

This thesis is devoted to the analysis and formation of methods and tools for building specialized networks to provide M2M and IoT-communication.

In the first section of the thesis the subject area and specialized networks for providing M2M and IoT-communication are analyzed, the formation of generalized requirements is performed. The second section of the thesis discusses the architecture, components and conceptual design of specialized networks to provide M2M and IoT-communication. The third section of the thesis discusses methods and tools to increase the security of networks for M2M and IoT-communication.

Object of research: processes of organization and formation of specialized networks for M2M and IoT-communication.

Subject of research: methods and means of building specialized networks to provide M2M and IoT-communication.

Purpose: to increase the level of completeness of information presentation by means of specialized networks based on M2M and IoT-communication.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

AMI (англ. Advanced Metering Infrastructure) – вдосконаленої інфраструктури вимірювання.

BSS (англ. Business Support systems) – системи підтримки бізнесу.

CE2E (англ. Communicating end-to-end) – наскрізне спілкування.

CH (англ. Cluster Head) – голова кластера.

CPS (англ. Cyberphysical system) – кіберфізична система.

CTS (англ. cyber-transportation systems) – кібертранспортна система.

DRTC (англ. Distributed real-time control) – розподілений контроль у реальному часі.

EDR (англ. Event Data Recorder) – реєстратор даних про події.

ELP (англ. Electronic License Plate) – електронний номерний знак.

ETSI (англ. European Telecommunication Standards Institute) – Європейський інститут телекомунікаційних стандартів.

GPS (англ. Global Positioning System) – система глобального позиціонування.

HANs (англ. Home Area Networks) – домашні мережі.

I2V (англ. Infrastructure-to-Vehicle) – від інфраструктури до транспортного засобу.

IEC (англ. International Electrotechnical Commission) – Міжнародна електротехнічна комісія.

IoT (англ. Internet of Things) – інтернет речей.

ITU (англ. International Telecommunication Union) – Міжнародний союз телекомунікацій.

IPS (англ. Indoor Positioning Systems) – системи позиціонування в приміщенні.

M2M (англ. Machine-to-Machine) – машино-машинна взаємодія.

MANETs (англ. Mobile ad-hoc Networks) – мобільні спеціальні мережі.

MCC (англ. Mobile and cloud computing) – мобільні та хмарні обчислення.

MIR (англ. micro-power Impulse Radar) – мікропотужний імпульсний радар.

MHN (англ. Mobile Healthcare Network) – мобільна мережа охорони здоров'я.

NFC (англ. Near-Field Communication) – ближній зв'язок.

OMA (англ. Open Mobile Alliance's) – Відкритий мобільний альянс.

PHI (англ. Private Healthcare Information) – приватна інформація про охорону здоров'я.

PHR (англ. Personal Health Record) – особиста медична карта.

PKI (англ. Public Key Infrastructure) – інфраструктура відкритих ключів.

PPDs (англ. Personalized Portable Devices) – персоналізованих портативних пристроїв.

QR (англ. Quick-Response) – швидке реагування.

SBCs (англ. Session Border Controllers) – контролери крайових сеансів.

V2I (англ. Vehicle-to-Infrastructure) – від транспортного засобу до інфраструктури.

V2V (англ. Vehicle-to-Vehicle communication) – зв'язок від транспортного засобу до транспортного засобу.

UWB (англ. Ultra Wideband) – ультраширокопосмуговий.

VANETs (англ. Vehicular ad-hoc Networks) – автомобільні спеціальні мережі.

VAS (англ. Value added services) – послуги з доданою вартістю.

WBAN (англ. Body Area Networks) – мережі зони тіла.

WBSNs (англ. Wireless Body Sensor Networks) – мережі безпроводних давачів тіла.

IT – інформаційні технології.

ЗМІСТ

ВСТУП	9
1 АНАЛІЗ ПРЕДМЕТНОЇ ОБЛАСТІ ТА ФОРМУВАННЯ ВИМОГ	11
1.1 Спеціалізовані мережі та міжмашинна взаємодія.....	11
1.2 Безпека M2M-мереж	12
1.3 Спеціалізовані та сенсорні мережі п'ятого покоління	14
1.4 Спеціалізовані та сенсорні мережі в галузі охорони здоров'я	15
1.5 Аніліз існуючих інформаційно-технологічних платформ та застосунків.....	16
1.6 Загальні вимоги до спеціалізованих мереж для забезпечення M2M та IoT-комунікації.....	21
1.7 Висновок до першого розділу	22
2 АРХІТЕКТУРА, СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ПРОЄКТУВАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ МЕРЕЖ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ M2M ТА ІОТ-КОМУНІКАЦІЇ	23
2.1 Класифікація спеціалізованих та сенсорних мереж	23
2.2 Архітектура спеціалізованих та сенсорних мереж	26
2.3 Класифікація сутностей M2M-архітектури	28
2.3.1 Домен M2M-пристроїв	29
2.3.2 Домен M2M-мереж	31
2.3.3 Домен M2M-застосунків	34
2.3.4 Операційний домен	36
2.3.5 Домен продуктів та бізнес-процесів	37
2.4 Концептуальне проєктування M2M-взаємодії	38
2.5 Висновок до другого розділу	40
3 МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ БЕЗПЕКИ МЕРЕЖ ДЛЯ M2M ТА ІОТ-КОМУНІКАЦІЇ.....	41

3.1 Аналіз загроз що виникають в мережах для M2M та IoT-взаємодії.....	41
3.1.1 Вразливості спеціалізованих та сенсорних мереж	41
3.1.2 Ризики спеціалізованих та сенсорних мереж.....	43
3.2 Процедури валідації в спеціалізованих мережах для забезпечення M2M та IoT-комунікації.....	44
3.3 Процедури та потоки повідомлень в спеціалізованих мережах для забезпечення M2M та IoT-комунікації.....	45
3.4 Класифікація сутностей та сенсорів	47
3.5 Рекомендації щодо покращення рівня безпеки спеціалізованих мереж для M2M та IoT-комунікації.....	48
3.5.1 Організаційні рекомендації.....	48
3.5.2 Функціональні рекомендації.....	49
3.5.3 Рекомендації щодо політики.....	50
3.5.4 Нормативні рекомендації	51
3.5.5 Рекомендації щодо бізнес-процесів / продуктів	52
3.5.6 Технічні рекомендації.....	53
3.5.7 Рекомендація щодо активного захисту	53
3.5.8 Рекомендація щодо реактивної оборони	54
3.6 Висновок до третього розділу	55
4 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	56
4.1 Професійні захворювання працівників сфери ІТ	56
4.2 Електробезпека робочих місць користувачів комп'ютерів	59
4.3 Висновок до четвертого розділу	62
ВИСНОВКИ.....	63
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. На даний час відбувається чергова інформаційна революція. Вона супроводжується бурхливим розвитком різнотипових пристроїв, призначених для відбору даних щодо стану об'єктів фізичного світу, та IoT-пристроїв, котрі використовуються практично у всіх сферах людської діяльності. Процедури обміну даними в таких пристроях та системах виконуються з використанням спеціалізованих мереж на основі M2M та IoT-взаємодії. Тому методи та засоби побудови спеціалізованих мереж для забезпечення M2M та IoT-комунікації є актуальним напрямком сучасних досліджень.

Мета і задачі дослідження. Метою даної кваліфікаційної роботи освітнього рівня «Магістр» є підвищення рівня повноти подання інформації засобами спеціалізованих мереж на основі M2M та IoT-комунікації. Для досягнення поставленої мети було потрібно виконати наступні завдання:

- Проаналізувати стан досліджень в даній предметній області.
- Провести класифікацію спеціалізованих та сенсорних мереж.
- Розробити архітектуру спеціалізованих та сенсорних мереж.
- Виконати концептуальне проектування M2M-взаємодії.
- Розробити рекомендації щодо покращення рівня безпеки спеціалізованих мереж для M2M та IoT-комунікації.

Об'єкт дослідження: процеси організації та формування спеціалізованих мереж для забезпечення M2M та IoT-комунікації.

Предмет дослідження: методи та засоби побудови спеціалізованих мереж для забезпечення M2M та IoT-комунікації.

Наукова новизна одержаних результатів кваліфікаційної роботи полягає у тому, що отримала подальший розвиток концептуальна модель M2M-взаємодії.

Практичне значення одержаних результатів. Сформовано рекомендації щодо покращення рівня безпеки спеціалізованих мереж для M2M та IoT-комунікації.

Апробація результатів магістерської роботи. Основні результати проведених досліджень обговорювались на VIII науково-технічній конференції «Інформаційні моделі, системи та технології» Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя (м. Тернопіль, 2020 р.) та IV міжнародної студентської науково-технічної конференції «Природничі та гуманітарні науки. Актальні питання».

Публікації. Основні результати кваліфікаційної роботи опубліковано у двох працях конференції (Див. додатки А та Б).

Структура й обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку літератури з 61 найменувань та 2 додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 69 сторінок, з них 45 сторінок основного тексту, який містить 10 рисунків та 3 таблиці.

1 АНАЛІЗ ПРЕДМЕТНОЇ ОБЛАСТІ ТА ФОРМУВАННЯ ВИМОГ

1.1 Спеціалізовані мережі та міжмашинна взаємодія

Термін M2M (Machine-to-Machine) комунікації описує будь-яке програмно-алгоритмічне рішення або технологію, призначену для формування провідного та безпроводного зв'язку між фізичними пристроями для обміну інформацією. Спеціалізовані та сесорні мережі є ключовим конструктивним елементом для формування зв'язків типу M2M. На даний час інтенсивно розвиваються медичні та кіберфізичні системи (CPS), «розумні» міста та їх складові сутності, зокрема «розумні» будівлі, транспортні засоби, побутова техніка, телефони тощо. Це викликає підвищений інтерес дослідників. Спеціалізовані та сенсорні мережі відіграють важливу роль при ефективному формуванні більшості перспективних напрямків розвитку інформаційних технологій. Тому формування ефективної M2M-реалізації є актуальним напрямком досліджень.

Згідно прогнозів фахівців, до 2025 року кількість інтегрованих та підключених IoT-пристроїв перевищить двадцять сім мільярдів. При цьому більше семидесяти відсотків всіх IoT-з'єднань реалізовані на базі інформаційних та комунікаційних технологій сформовано з використанням короткохвильового діапазону (зокрема WiFi, Zigbee, NFC) та інтегрованих програмованих логічних контролерів. На даний час спеціалізовані та сенсорні мережі «розумних» об'єктів використовуються для збору критичних до часу, оперативних, великих за обсягом типів даних отриманих з різнотипових джерел в метеорології, галузі охорони здоров'я, авіації, транспорті, транспортуванні, будівлях та спорудах, галузевих програмах тощо. Зібрані дані використовуються для аналітичного опрацювання для видобування нових корисних наборів даних та знань про різні предметні

області з метою полегшення процедур прийняття рішень. На даний час обширний перелік галузей людської діяльності (див. рисунок 1.1) використовують багато взаємозв'язаних пристроїв застосовуючи при цьому спеціалізовані та сенсорні мережі.

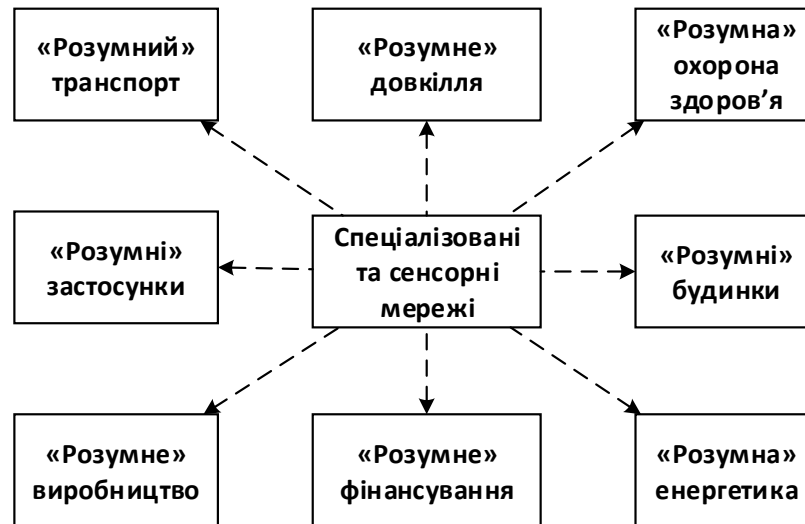

Рисунок 1.1 – Ринок спеціалізованих мереж

Спеціалізовані та сенсорні мережі спрощують процедури збирання та опрацювання даних, згенерованих датчиками та «розумними» пристроями. При цьому надійність, стійкість, доступність та продуктивність мереж є критично-важливою для забезпечення процесів обміну інформацією, збереження конфіденційності та цілісності даних.

1.2 Безпека M2M-мереж

Із збільшенням галузей використання M2M-засобів та мереж зростає кількість та можливості для атак. Тому в спеціалізованих та сенсорних мережах потрібно активно запобігати виникненню безпекових інцидентів, вирішувати несправності організованих з на їх основі інформаційних систем та мінімізувати пов'язані з цим ризики. Необхідність зменшення можливостей для атаки зростає в критичних середовищах, зокрема в

промислових системах управління, та у випадках оперування конфіденційними даними. Зокрема у галузі охорони здоров'я, банківській справі та соціальних мережах, можуть виникати серйозні безпекові проблеми пов'язані з втратою конфіденційності даних та порушенням етичних норм. Внаслідок чого може відбутися розкриття або компроментування конфіденційних записів та персональних даних пацієнтів.

У сфері телекомунікацій термін «Контроль доступу» був визначений у стандарті [1] як «функція, що виконується контролером ресурсів, яка розподіляє системні ресурси для задоволення користувачьких запитів». Для засобів M2M взаємодії такими ресурсами є підключення IP до базової мережі четвертого (4G) або п'ятого покоління (5G) та надійний зв'язок для динамічно пов'язаних сутностей сервера M2M-застосунків.

На даний час набула поширення трирівнева інформаційно-технологічна архітектура що базується на «Альянсі мобільних мереж наступного покоління» (NGMN) [2]. На першому рівні вона містить фізичні ресурси об'єднані на основі фіксованих мобільних мереж, а саме пристрої 5G, вузлові точки доступу, хмарні та мережеві вузли. Другий рівень містить набір функцій для формування збіжної модульної мережі. Третій рівень бізнес-застосунків містить конкретні програми та послуги розгорнуті на основі 5G-мережі. У цій архітектурі застосовуються процедури наскрізного E2E-управління, котрі можуть створювати виділені базові мережі відповідно до програмних сценаріїв, запускати та організовувати масштабування функцій відповідно до географічного розподілу.

Потребує поглибленого дослідження концепція забезпечення надійної передачі даних з використанням «розумних» пристроїв та доменів безпеки, що функціонують на основі базової мережі з повною IP-адресацією. При цьому доцільно використовувати базову 5G-мережу із забезпеченням зворотної сумісності з мережами 4G. На даний час передача даних між основними мережами досліджена на рівні MAC та IP і не охоплює механізми

та інформаційно-технологічні рішення, пов'язані з розподілом однорангових зв'язків на рівні програмно-алгоритмічних застосунків. Авторами [3] розглянуто ряд дослідницьких завдань, зокрема локальний менеджер мобільних вузлів та використання «розумного» конфігураційного агента. При цьому основна увага зосереджена на використанні сервера управління M2M-доступом, котрий забезпечує надійних міждоменних зв'язків із використанням взаємної автентифікації [4].

1.3 Спеціалізовані та сенсорні мережі п'ятого покоління

У доповіді «5G для промислових підключень та автоматизації» (5G ACIA) [5] опубліковано приклад використання виробничого процесу. Вантажні «розумні» транспортні засоби, підключені до мережі 5G, використовуються для доставки сировини та комплектуючих деталей на «розумну» фабрику на основі отриманих від датчиків даних.

У технічному звіті «3GPP (TR) 22804» [6] розглянуто перспективи вхідної логістики для виробництва. Подано узагальнений випадок використання, коли «розумний» піддон, підключений до 5G-мережі, використовується для переміщення сировини. При цьому «розумна» вантажівка та «розумний» піддон мають інтегровані інформаційно-технологічні засоби для забезпечення надійного зв'язку з повсюдною заводською 5G-мережею та мережами загальнодоступного оператора мобільного зв'язку для реалізації транзитної взаємодії.

На основі розглянутих «5G-ACIA» та «3GPP TR 22804» можна сформулювати перелік технічних вимог до промислових 5G-мереж:

- висока швидкість передачі даних та низька затримка;
- мобільність для забезпечення повсюдної підключення
- високий рівень безпеки;
- наскрізна E2E-безпека;

- гнучка система автентифікації з розширюваним протоколом автентифікації (EAP) [7];
- потужні та надійні процедури та алгоритми шифрування;
- мережевий розподіл для організації множини логічних віртуальних мереж для опрацювання різних випадків використання.

При цьому сегменти логічної мережі повинні одночасно функціонувати на загальній фізичній інфраструктурі та зберігати прийнятну якість обслуговування (QoS).

1.4 Спеціалізовані та сенсорні мережі в галузі охорони здоров'я

Однією з поточних потреб щодо M2M-взаємодії в «Електронній охороні здоров'я» (англ. eHealth) є розширення можливостей надання медичної допомоги у важкодоступних та віддалених районах, або у випадках коли пацієнт повинен отримувати медичну допомогу на місцевому рівні, оскільки не можливо здійснити безпечно для його життя транспортування до лікарні (див. рисунок 1.2).

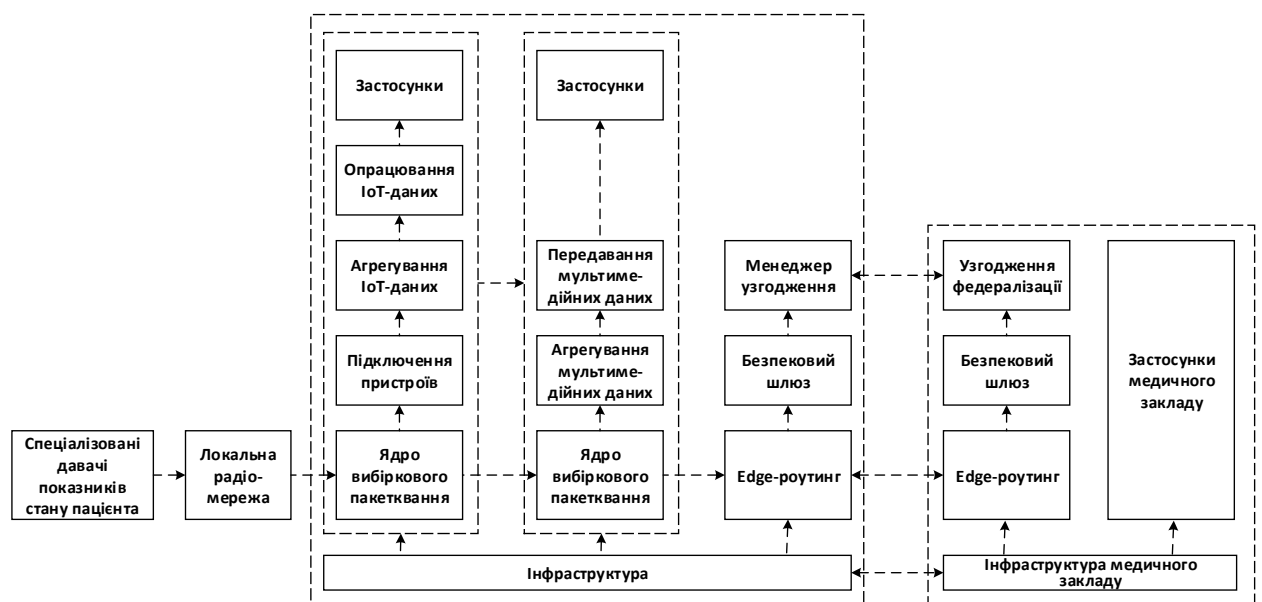

Рисунок 1.2 – Використання спеціалізованих та сенсорних мереж для «електронного здоров'я»

Спеціалізовані давачі взаємодіють з Edge-нодами транспортних засобів наближених до локації пацієнта. Вони обладнані локальною радіо-мережею та давачами. На основі даних відбувається агрегування мультимедійних даних та ініціалізація мультимедійних сеансів з медичним закладом. За рахунок чого реалізуються функції зворотного зв'язку сформовані на основі 3GPP-мережі, або мережі без 3GPP. Наприклад Wi-Fi, супутникового зв'язку. Це залежить від покриття та вимог зв'язку. Вибір одного з доступних рішень для зв'язку можна здійснити за допомогою узгодження федералізації та відомостей щодо Edge-роутингу від оператора мобільної мережі.

У документі «TR 22804» [8] подано варіант використання потоків даних «Telescare» між домашніми пристроями та віддаленим моніторинговим центром. При цьому використовується зворотне з'єднання засобами прямого або ретрансльованого 5G-зв'язку, через 5G UE. Система підтримує енергоощадний зв'язок для пристроїв з обмеженими можливостями.

1.5 Аніліз існуючих інформаційно-технологічних платформ та застосунків

Для ефективного оцінювання методів та засобів побудови спеціалізованих мереж для забезпечення M2M та IoT-комунікації доцільно провести системне порівняння відомих інформаційно-технологічних засобів згідно наступних категорій критеріїв:

– Системна інтеграція. Якщо застосунки інтегруються з компонентами віртуалізації або SDN та компонентами, що організують ресурси віртуалізації то застосовується NFV/SDN-інформування. Якщо застосунки використовують базову 3GPP або не 3GPP мережу для забезпечення безпроводного підключення M2M-пристроїв то використовується мережеве ядро.

– Контроль доступу та безпека. Включає підтримку доменів та передачу довірчих відносин, управління зв'язками з розподілом екземплярів служб управління зв'язками та управління передплатою.

– Автентифікація та авторизація. Група критеріїв щодо взаємодії з іншими відкритими стандартами, зокрема IETF CoAP, oneM2M або OMA LWM2M та забезпечення портативності на інших апаратних архітектурах або операційних системах.

Одними з найактуальніших проектів щодо організації спеціалізованих мереж для забезпечення M2M та IoT-комунікації є «ARMOR» та «Stack4Things» та «Open5GMTC».

Проект ARMOR фінансується ЄС [9] та забезпечує широкомасштабні експерименти з наданням облікових даних з'єднань. Після одержання облікових відомостей щодо з'єднання пристрій ініціює запит на публікацію або отримання даних. Для цього він отримує маркер доступу, котрий потім перевіряється цільовим сервером з використанням структури «ACE Auth» через CoAP. Проект обслуговував набір із приблизно 2700 постійно запущених пристроїв M2M-пристроїв та інтегрований AAA-сервер для їх автентифікації при підключенні до WLAN. При цьому інформаційно-технологічна платформа продемонструвала високу масштабованість та сумісність.

Інформаційно-технологічне рішення для повсюдної сесорики та управління «Stack4Things» [10] використовує IoT-давачі та виконавчі механізми що інтегруються з використанням адаптера Websocket-зв'язку, реалізованого у формі OpenStack-плагіна. При цьому використовується рольовий контроль доступу (RBAC), рольова служба ідентифікації «OpenStack Keystone». Масштабування відбувається тільки на рівні кількості кінцевих пристроїв та має обмеження масштабування щодо кількості служб. Такі обмеження спричинені відсутністю інтегрованого системного роутера трафіку до декількох екземплярів служб. Оскільки інформаційно-

технологічна платформа працює в режимі реального часу для обслуговування в масштабах міста, то можна вважати, що вона має високу масштабованість та певний рівень сумісності.

В проєкті «Open5GMTC» управління підписками інтегровано з базовою мережею «Home Subscriber Server». При цьому IoT-пристрої можуть змінювати домен безпеки. «Open5GMTC» на даний час функціонує на основі ОС Ubuntu та Raspberrian.

Результати порівняння проєктів ARMOR, Stack4Things та «Open5GMTC» подано в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Порівняння інформаційно-технологічних платформ забезпечення M2M та IoT-комунікації відомості щодо яких опубліковано в наукових джерелах

Інформаційно-технологічна платформа	Інтеграція системи		Управління доступом			Оперативні	
	NFV/SDN	Базова мережа	Безпека	Кому-нікація	Аутен-тифі-кація	Суміс-ність	Порта-тив-ність
ARMOUR	Ні	Ні	Ні	Так	Так	Так	Так
Stack4Things	Так	Ні	Так	Так	Так	Так	Так
Open5GMTC	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так

Перелік проєктів з відкритим кодом у домені M2M досить обширний завдяки великій кількості доступних протоколів та стандартів. Опубліковано відомості щодо ряду проєктів, які підтримують лише один протокол або реалізують лише одну функціональність. Зокрема, брокери MQTT – це відкриті проєкти, що мають підтримку виробників у галузі. Наприклад, IoTivity [11]. Окремі проєкти, базуються на власному програмно-алгоритмічному ядрі та пропонують стеки інформаційно-технологічних рішень для забезпечення M2M-зв'язку. Наприклад, «Zephyr» [12]. Доступні

«парасолькові» проекти, що охоплюють декілька розробок з різних напрямків. Зокрема, інформаційно-технологічна платформа «Eclipse IoT» інтегрує засоби для управління пристроями, безпеки та візуалізації даних [13], [14]. Розглянемо деякі з проектів з відкритим кодом, які є наближеними до повністю інтегрованого комунікаційного рішення або мають високий ступінь стандартної підтримки на основі загальновідомих та відкритих стандартів.

«Leshan» [15] – це програмно-алгоритмічна реалізація розроблена на Java в якості OMA LWM2M сервера та клієнта. Вона вважається фактичною реалізацією та однією з перших реалізацій стандарту з відкритим кодом, розробленою в 2014 році. Проект запропоновано «Sierra Wireless» та завдяки сумісності, підтвердженій під час багатьох «Plugfests», підтримано OMA. Інформаційно-технологічна реалізація підтримує транспортні прив'язки UDP, UDP з DTLS та SMS як транспортний рівень. При цьому поза межами зв'язку залишаються тільки SIM-карти зі стандарту OMA LWM2M. Проект підтримує процедуру «Bootstrap», здійснює опрацювання та моніторинг статистики підключення. Окремо реалізовано також об'єкти управління доступом у формі стеку протоколів. При цьому потрібно використовувати код або запускати запити від сервера до клієнта через веб-інтерфейс.

Інформаційно-технологічний проект Zephyr [12] – це спільна розробка започаткована Фондом Linux, який створює масштабовану операційну систему (RTOS) що функціонує в режимі реального часу. RTOS оптимізовано для пристроїв з обмеженими ресурсами, що можуть функціонувати на декількох апаратних архітектурах.

Підтримка OMA LWM2M була програмно реалізована засобами мови програмування C. RTOS характеризується безпечними зв'язком DTLS та енергоефективністю. Сумісність підтверджується тестовим сервером Leshan.

IoTivity [11] – це вільно-поширюване програмне забезпечення з відкритим кодом для забезпечення безперебійного підключення між IoT-

пристроями та системами. Проект започатковано «Linux Foundation». Фінансування відбувається за рахунок реалізації стандартів «Фонду відкритих зв'язків» (OSF) [16] за ліцензією Apache.

Програмне забезпечення може функціонувати на основі декількох операційних систем: Android, Tizen, Ubuntu та Windows. Подібно до «Open5GMTC», зв'язок між пристроями базується на бібліотеці libcoap [13] для стеку протоколів CoAP та використовує інтегровану структуру ACE для авторизації та делегування IoT-запитів.

Окрема модель взаємодії призначена для реалізації функцій управління щодо передачі прав власності на пристрій, оскільки це важливо для виробників IoT-пристроїв. Для управління пристроями OSF сформував власний протокол управління пристроями на основі CoAP, відмінний від OMA LWM2M. Проект «IoTivity Cloud» реалізовано на основі хмарної інфраструктури. Його функціонал не охоплює управління підключенням.

Проект «Anjaу LWM2M SDK» [14] має інтегровану програмно-алгоритмічну реалізацію OMA LWM2M написану засобами мови програмування C. При цьому ініціюється запуск циклу опрацювання подій з метою забезпечення високих показників енергоефективності завдяки реалізації декількох алгоритмів для опрацювання повторних передач та кешування відповідей.

Для доповнення стандартної сумісності проект забезпечує підтримку всіх інтерфейсів OMA LWM2M для транспортування CoAP через UDP, DTLS та SMS. Програмно-алгоритмічний комплекс може функціонувати на базі операційних систем Ubuntu, CentOS 7 та macOS Sierra.

В приміщеннях організації «Anjaу» інтегровано DHCP-сервер з управлінням підключень для Wi-Fi.

З метою узагальнення характеристик інформаційно-технологічних програмно-алгоритмічних проектів з відкритим кодом, в таблиці 1.2 подано їх порівняну характеристику.

Таблиця 1.2 – Порівняння інформаційно-технологічних проєктів з відкритим кодом для забезпечення M2M та IoT-комунікації

Інформаційно-технологічна платформа	Інтеграція системи		Управління доступом			Оперативні	
	NFV/SDN	Базова мережа	Безпека	Кому-нікація	Аутен-тифікація	Суміс-ність	Порта-тивність
Leshan	Ні	Ні	Так	Так	Так	Так	Так
Zephyr	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Так
IoTivity	Так	Ні	Так	Так	Так	Так	Так
Anjay	Ні	Так	Ні	Так	Ні	Так	Так

1.6 Загальні вимоги до спеціалізованих мереж для забезпечення M2M та IoT-комунікації

Для надійної M2M-взаємодії пристроїв між різними доменами, що функціонують в основних 4G або 5G мережах потрібно сформулювати вимоги, які дозволять реалізувати вищезазначені варіанти використання. Для цього потрібна відповідність до наступного переліку вимог:

- Передавання та завантаження відомостей про право власності на дані. Право власності – це право управління пристроєм. У випадку повного завантаження весь зв'язок IoT-пристрою буде однозначно скеровано на цільовий домен безпеки.

- Взаємна автентифікація. IoT-пристрій повинен використовувати та виконувати рекомендації цільового домену безпеки для виконання процедур надсилання даних на відповідний рівень зв'язку чи сервера даних. Перед ініціалізацією процедур обміну даними з новим рівнем зв'язку повинна відбутися процедура взаємної автентифікації, котра повинна бути виконана та можлива без обов'язкового підключення до сервера.

– Підключення та управління передплатою. ІоЕ-пристрої повинні адаптувати свої функціональні можливості щодо підключення відповідно до отриманих від поточної базової мережі рекомендацій.

– Самоорганізація та самовідкриття потрібно реалізовувати з метою забезпечення високої щільності М2М-взаємодії ІоТ-пристроїв та оптимізації розподілу ресурсів для збільшення масштабування у пікові моменти і зменшення при низькому використанні. В процедурах контролю доступу ці функції перекладаються на процедури розподілу екземплярів сервера застосунків з метою інформування пристрою про відповідність сервера даних.

1.7 Висновок до першого розділу

В першому розділі кваліфікаційної роботи освітнього рівня «Магістр» розглянуто спеціалізовані мережі та особливості міжмашинної взаємодії. Досліджено безпеку М2М-мереж. Описано спеціалізовані та сенсорні мережі п'ятого покоління. Проаналізовано існуючі інформаційно-технологічні платформи та застосунки. Сформовано загальні вимоги до спеціалізованих мереж для забезпечення М2М та ІоТ-комунікації.

2 АРХІТЕКТУРА, СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ПРОЄКТУВАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ МЕРЕЖ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ M2M ТА ІОТ-КОМУНІКАЦІЇ

2.1 Класифікація спеціалізованих та сенсорних мереж

Термін M2M використовується для стеку технологій, які дозволяють здійснювати взаємодію між пристроями без втручання людини або за умов обмеженого її втручання [17]. M2M-взаємодія потребує наявності провідного або безпрвідного фізичного з'єднання між вузлами. M2M в здебільшого зосереджується на машинному типі зв'язку (MTC) при якому відбувається наскрізна взаємодія пристроїв. Ключовими компонентами сформованих на даний час M2M-моделей є фактично змонтовані на локаціях безпрвідні пристрої з інтегрованими сенсорами та давачами або мережі безпрвідного зв'язку, котрі сформовані на основі функціональних наборів радіочастотної ідентифікації (RFID).

Безпрвідні спеціальні мережі для M2M-взаємодії, відомі під назвою «WANET», в залежності від призначення можна класифікувати на наступні типи [18]:

– Мережі безпрвідних мереж (WMN) [19] використовують топологію сітки, сформовану на основі радіовузлів. Вузлами моують бути mesh-клієнт, mesh-маршрутизатори або mesh-шлюзи. Мережевими клієнтами WMN здебільшого є ноутбуки, мобільні телефони тощо. Мережеві клієнти водночас виконують функції хостів та мережевих маршрутизаторів. Кожен клієнт сприяє розширенню діапазону мережі. Більшість практичних реалізацій WMN формуються в локаціях з суворими кліматичними умовами або при оперативному розгортанні польових операції військових сил, супутниковому зв'язку в космосі, моніторингу громадського транспорту або автомобільній

телеметрії в режимі реального часу. Аналогічно вони використовуються в широкосмугових домашніх, громадських та муніципальних мережах.

– Мобільна спеціалізована мережа (MANET) – це мережа, що формується «на вимогу». Здебільшого мережі такого типу формуються з використанням мобільних пристроїв, зокрема смартфонів, планшетів тощо. Кожен вузол виконує функції маршрутизатора, переадресовуючи трафік, не пов'язаний із власними застосунками. Завдяки незалежному переміщенню вузлів, цей тип мережі має низькі характеристики надійності та динамічну топологію. Окремі реалізації MANET є військовими спеціальними мережами між солдатами на місцях, транспортними засобами та штабами. Вони сформовані на основі спеціального мобільного зв'язку по типу «корабель-корабель». До зазначеного типу мереж також відносяться персональні мережі (PAN) [20] тощо.

– Мережа безпроводних датчиків (WSN) [21] – це мережа сформована на базі «розумних» вузлів датчиків. «Розумний» вузол датчика – це пристрій, оснащений процесором, пам'яттю, безпроводним мережевим інтерфейсом та одним або декількома датчиками та виконавчими механізмами. Датчики надають пристрою можливість контролювати декілька фізичних або екологічних величин. Інтегрована пам'ять має обмеження щодо опрацювання, так, що всі отримані окремим вузлом дані передаються безпроводним способом до базової станції для подальшого зберігання та опрацювання.

З використанням WSN базова станція або будь-який вузол мережі може надсилати дані назад на вузол датчика. Це можуть бути команди для виконавчих механізмів. На даний час WSN-застосунки практично використовуються в галузі охорони здоров'я, військовій справі, виробничих, промислових та державних системах, для контролю характеристик навколишнього середовища, «розумних» будинках та «розумних» містах (див. рисунок 2.1).

Швидкий розвиток засобів основи M2M-зв'язку створює нові перспективи та можливості для галузі інформаційних технологій, зокрема «розумні» роботи, «розумні» транспортні системи, M2M-телеметрія та прогнозувальна аналітика, «розумні» мережі та кіберфізичні системи, котрі є наслідком еволюційного розвитку M2M-систем [23]. Аналітичне опрацювання інформації є важливим елементом інформаційних систем, сформованих на основі IoT-пристроїв [24].

2.2 Архітектура спеціалізованих та сенсорних мереж

Європейський інститут телекомунікаційних стандартів (ETSI) [25] розглядає M2M-мережі як структуру, що складається з трьох частин:

- Зазвичай інтегрований Домен M2M-пристрів.
- Домен M2M-мережі, котрий забезпечує зв'язок між пристроями, давачами та шлюзами, підключення до мережі.
- Домен застосунків. На основі якого відбувається оперування даними та використання конкретними бізнес-застосунками.

Автори [26] додали ще два домени для операційних завдань та застосункових задач автоматизації бізнес-процесів. Зокрема:

- Операційний домен включає фізичну безпеку, системи управління та сервісні утиліти.
- Домен продуктів та бізнес-процесів містить цільові категорії. Наприклад, зокрема охорона здоров'я, транспорт, освіта, «розумні» міста.

Перелічені елементи формують різні взаємопов'язані домени [27], котрі призначені для полегшення процедур опрацювання даних різними сервісними застосунками та забезпечують повну взаємодію мереж та послуг. Повна картина п'яти елементів подана на рисунку 2.3.

Домені M2M-пристроїв сформовано з групи спеціалізованих та сенсорних мережевих вузлів для переадресації даних.

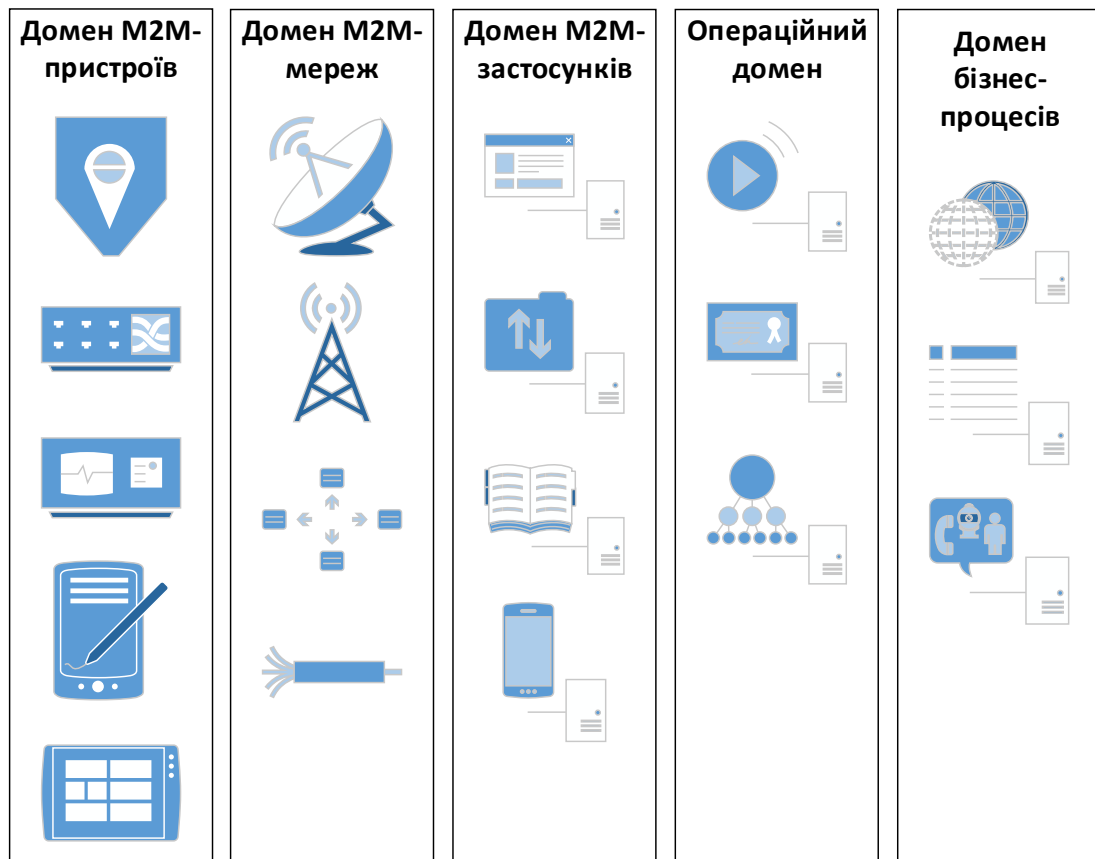

Рисунок 2.3 – M2M-Архітектура [34]

Ці пристрої оснащені спеціалізованими сенсорними технологіями для моніторингу в режимі реального часу для прийняття рішень щодо передачі даних на шлюз, тобто переадресації даних з одним або декількома переходами. M2M-шлюз збирає пакети M2M-вузлів та передає в іншу мережу і. Зазначена мережа забезпечує зв'язок між усіма типами «розумних» пристроїв та датчиків і шлюзів.

У домені M2M-мережі комунікаційні мережі забезпечують зв'язок та передають сенсорні дані між шлюзами та програмами.

У домені M2M-застосунків інтегровано різноманітні служби та сервіси прикладних застосунків, котрі використовуються механізмами бізнес-обробки застосунків. Ці служби та сервіси відповідають за зберігання та надання даних M2M-застосункам для управління.

В поданій архітектурній моделі M2M-комунікації подано операційний домен та домен бізнес-процесів. Вони призначені для розширення можливостей управління потоками даних та їх використання в режимі реального часу [28]. Наведена діаграма архітектури M2M-систем, сформована на основі конвергенції різних сімейств інформаційних та комунікаційних технологій.

2.3 Класифікація сутностей M2M-архітектури

Виходячи з поданої вище M2M-архітектури розробимо класифікацію сутностей подану на рисунку 2.4.

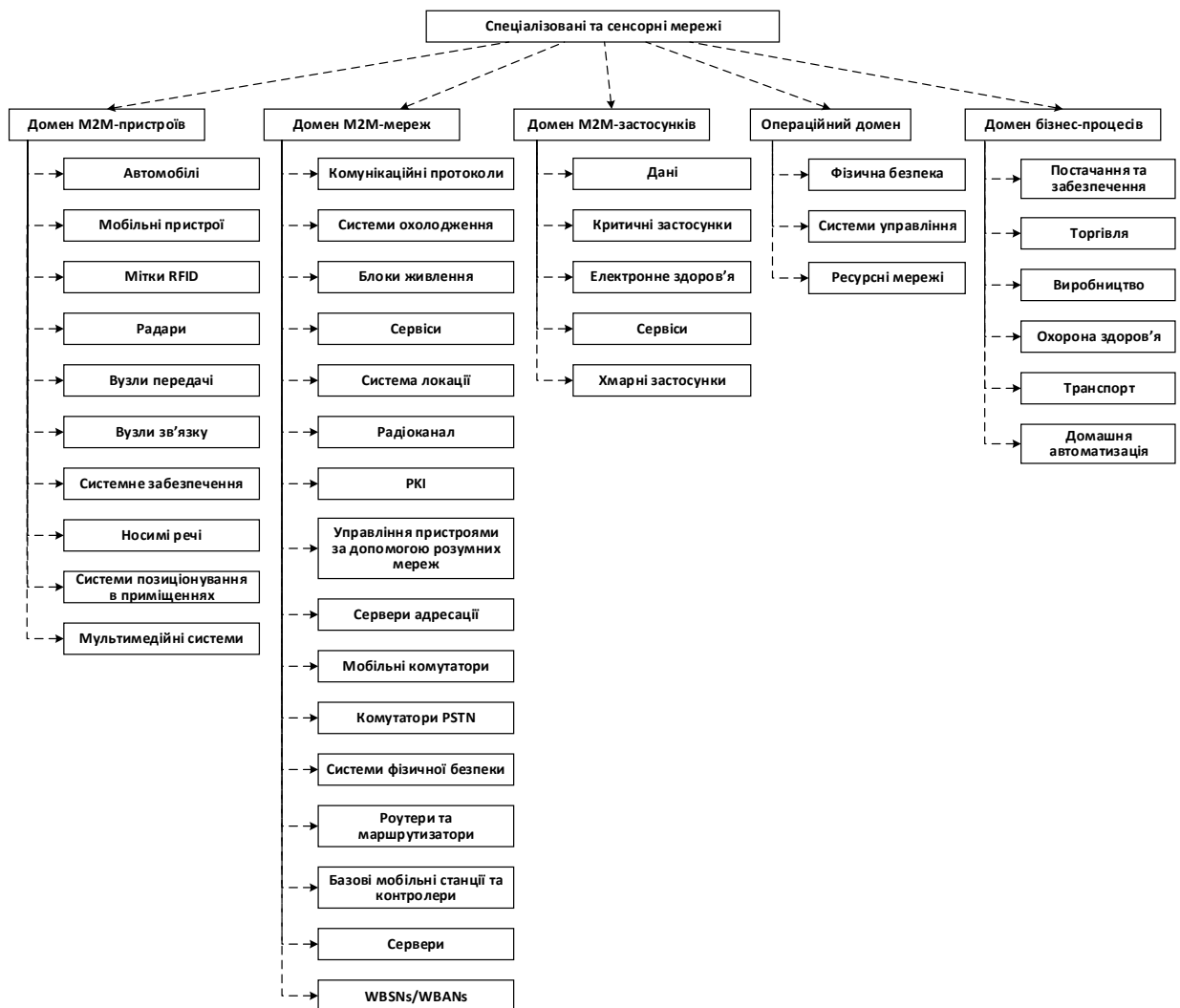

Рисунок 2.4 – Класифікація M2M-сутностей

Згідно відомостей Європейського інституту телекомунікаційних стандартів (ETSI), M2M20-архітектуру сформовано на основі домена пристрою, мережевого домена та домена застосунків. Подана в попередньому параграфі модель, розширена шляхом додавання операційного домена та домена бізнес-процеси. Розглянемо детальніші описи зазначених доменів.

2.3.1 Домен M2M-пристроїв

Домен M2M-пристроїв – це поєднання M2M-пристроїв та регіональних M2M-мереж. Домен M2M-пристроїв – це група пристроїв, здатних відповідати на запити, що містяться в даних або передавати ці дані автономно. Зв'язок між M2M-пристроями та M2M-шлюзами – M2M-мережа.

Домен M2M-пристроїв містить наступні сутності:

– Автомобілі. Автомобільні спеціальні мережі (VANET) [29] є підкласом мобільних спеціалізованих мереж (MANET). Апаратним забезпеченням VANET здебільшого є бортове обладнання, інтегроване в транспортних засобах. Воно забезпечує засоби зв'язку з іншими транспортними засобами. Зокрема, зв'язок від транспортного засобу до транспортного засобу – V2V. Або взіємодію з мережевою інфраструктурою, від транспортного засобу до інфраструктури – V2I та від інфраструктури до транспортного засобу – I2V [30].

– Мобільні пристрої, котрі підключається до локальної мережі за допомогою інтегрованих давачів. Вони мають інтегровані різнотипові давачі, зокрема камери, гіроскопи, термометри, пристрої GPS тощо. Та вбудовані інтерфейси, зокрема, GSM-антени, Wi-Fi, Bluetooth тощо. До цього підкласу відносяться персоналізованих портативні пристрої.

– RFID-мітки, є піддоменом M2M-пристроїв, сформованим на основі RFID-систем та включають теги, зчитувачі та програмне забезпечення для забезпечення RFID-ідентифікації. Теги RFID – це невеликі наклейки, котрі

поміщаються на предмети, тварин або людей, щоб долучити до них інформацію або зробити їх ідентифікованими серед інших. Схема RFID-міток складається з блоку управління та антени.

– Радари. Мікропотужні імпульсні радари [31] використовуються у багатьох сферах для детектування руху або як далекоміри. Радари широко використовуються у військовій галузі для захисту територій, у рятувальних програмах, в автоматизації транспортних засобів, зокрема для допомоги при паркуванні, круїз-контролю тощо. Також радари активно використовуються у системах домашньої безпеки, зокрема для замків без ключів, автоматичних дверей тощо. Крім того радари активно використовуються в виробництві для промислової автоматизації.

– Вузли передачі – використовуються у кластерній архітектурі де вони згруповані в кластери. При цьому кожен кластер обрає свій головний вузол [32]. Цей вузол передає всі дані вузлів кластера на базову станцію. Такий підхід мінімізує споживання енергії, зменшуючи при цьому перевантаження трафіку та колізії мережевих даних.

– Вузли зв'язку. Відповідно до M2M-архітектури, вузол зв'язку є шлюзом між пристроями та мережею зв'язку. Він виконує функції M2M-шлюза. Вузол зв'язку управляє пакетами та забезпечує ефективні маршрути їх передачі на віддалений сервер через домен M2M-мереж.

– Системне забезпечення. Через складність та великі обсяги мережевого трафіку в спеціалізованих та сенсорних мережах виникає потреба у відповідних сервісних системах для забезпечення стабільності функціонування, стану готовності, інтеграції та оперативності. Системне забезпечення – це набір програмних рішень, що використовуються провайдерами зв'язку для виконання своїх внутрішніх операцій. Термін включає білінгове програмне забезпечення, засоби управління клієнтами, проєктування та управління застосунками та програмними продуктами, маркетингу, а також замовлення та активацію замовлень.

– Носимі речі [33] – це речі, які можна носити протягом тривалого періоду часу. Носимі речі використовуються для контролю біометричних показників, зокрема, температури тіла, кров'яного тиску, рівня цукру, транспірації, сатурації, частоти серцебиття тощо. Зазвичай, носима річ має інтегровані засоби комунікації та забезпечує доступ користувачів до даних в режимі реального часу. Значна частина носимих речей має функціональні можливості введення даних та локальне сховище даних. На даний час на ринку доступно обширний перелік носимих речей, зокрема, годинники, окуляри, контактні лінзи, «електронний» одяг та «розумні» тканини, прикраси, слухові апарати у формі сережок.

– Системи позиціонування в приміщеннях надають можливість ідентифікувати місце розташування предмета або особи всередині будівлі за допомогою радіохвиль, магнітних полів, акустичних сигналів або іншої сенсорної інформації.

– Мультимедійні системи – до яких відносяться користувацькі електронні пристрої, зокрема, DVD, відеокамери, телевізори, ігрові приставки тощо. Найчастіше цей піддомен пристроїв використовує сигнали зв'язку Ultra Wideband (UWB) та є частиною комплексних систем домашньої автоматизації.

2.3.2 Домен M2M-мереж

M2M-шлюз забезпечує взаємодію та взаємозв'язок між пристроями та мережею зв'язку. Основною частиною домену M2M-мережі є апаратно-програмні засоби для забезпечення зв'язку між M2M-шлюзами та доменом M2M-застосунків. Зв'язок здійснюється через дротові мережі, зокрема xDSL та PLC, або безпроводні мережі, зокрема, стільникові мережі 3G/4G, Wi-Fi та WiMAX. Наступний перелік сутностей, приналежних до цього домена не є вичерпним, він постійно оновлюється та розширюється:

– Протоколи зв'язку є ключовим компонентом у розвитку спеціалізованих та сенсорних мереж. Вони часто піддаються різнотиповим загрозам та атакам. Протокол зв'язку може мати різні характеристики безпеки, недоліки коду, слабкі відповіді та небезпечні послуги транспортного та мережевого рівня.

– Системи охолодження. Енергоефективні та безпечні системи охолодження забезпечують доступність та надійне функціонування спеціалізованих та сенсорних мереж.

– Блоки живлення. Системи живлення маршрутизаторів, комутаторів, серверів та комп'ютерів є критично важливими мережевими елементами, які надзвичайно вразливі до фізичних атак або збоїв.

– Системи геолокації користувачів та визначення місцезнаходження. Реєстри мобільних користувачів та місцезнаходження використовуються для геолокації інформування вузлів з метою їх позиціонування.

– Радіоканал. Оскільки більшість спеціалізованих та сенсорних мереж базуються на безпроводному зв'язку, то радіоканал є основним носієм інформації та базовим елементом у домені мережі.

– РКІ. Інфраструктура відкритих ключів (РКІ) – це найсучасніший механізм забезпечення конфіденційності (шифрування) та автентифікації практично для більшості спеціальних та сенсорних мережових застосунків і зв'язку.

– Управління пристроями за допомогою «розумних» мереж. Завдяки останнім досягненням в галузі спеціалізованих та сенсорних мереж, користувачі тепер можуть ефективно контролювати послуги та дистанційно керувати різноманітними приладами та пристроями.

– Сервери адресації. Процедура реєстрації та присвоєння адреси є важливим етапом у спеціалізованих та сенсорних мережах. Вона суттєво впливає на інші послуги та операції, зокрема маршрутизацію. Для підвищення ефективності функціонування спеціалізованих та сенсорних

мереж доцільно застосовувати ефективні та гнучні програмно-алгоритмічні рішення адресації.

– Мобільні комутатори. Постачальники послуг зв'язку зазвичай є операторами стільникових мереж. Інформаційні система провайдерів складається з реєстрів мобільних користувачів та місцезнаходження, мобільних базових станцій, контролерів тощо.

– Комутатори PSTN. Інфраструктурні мережі зазвичай формуються на основі компонентних мереж. Для цього можуть ефективно використовуватись магістральні PSTN-комутатори.

– Системи фізичної безпеки та управління. Фізична безпека часто недооцінюється і не враховується в контексті спеціалізованих та сенсорних мереж. Відповідний план із необхідними системами управління є критично-важливим з метою уникнення компрометації даних у мережі.

– Маршрутизатори та комутатори. Ця група апаратно-програмних комплексів є ядром домену M2M-мереж. Маршрутизатори, DSLAM, контролери крайових сеансів (SBCs) та мережеві комутатори утворюють мережу даних, яка пов'язує домени M2M-пристроїв та M2M-застосунків.

– Базові мобільні станції та контролери. Топологія базових мобільних станцій і контролерів суттєво впливає на маршрутизацію в спеціалізованих та сенсорних мережах, визначаючи ефективність обміну сенсорними даними. Більшість програмних засобів можуть скористатися вузловою топологією даних та маршрутизацією даних до інших вузлів даних, зовнішньої базової станції або контролера.

– Сервери. Серверна система, яка допомагає при встановленні та використанні мережевих зв'язків є важливим елементом домена M2M-мереж. Ключовими сервісами цього піддомену є адресація та DNS, ідентифікація приватних ключів пристроїв або користувачів, моніторинг та адміністрування мережевого трафіку тощо.

– WBSN / WBAN. Мережі натільних безпроводних давачів (WBSN) або мережі зони тіла (WBAN) – це новий тип безпроводних мережі носимих персональних обчислювальних пристроїв. Цей тип мереж активно впроваджується в галузі охорони здоров'я для дистанційного вимірювання медичної інформації, допомоги пацієнтам та літнім людям, автоматизації будинків та моніторингу стану людського організму.

2.3.3 Домен M2M-застосунків

Домен M2M-застосунків містить службові та клієнтське програмне забезпечення. Це проміжний рівень між кінцевим користувачем та даними, що зібрані на основі домену M2M-пристроїв, після опрацювання різнотиповими програмно-алгоритмічними службами та сервісами. Необхідно зазначити, що поданий в класифікації перелік програмних засобів цього домена, не є остаточним та вичерпним. Зокрема:

– Піддомен даних. У цьому піддомені знаходяться зібрані за допомогою M2M-взаємодії дані. По відношенню до них можуть відбуватись процедури зберігання, керування та подання користувачам за допомогою програмних засобів або веб-інтерфейсів. Дані можна використовувати лише для інформування, статистичного аналізу та контролю.

– Критичні застосунки – це програмні засоби спеціального призначення, що поєднують дані та знання отримані з різнотипових джерел, зокрема давачів, IoT-пристроїв, мережі Інтернет, баз та мховищ даних).

– Електронне здоров'я об'єднує мобільній мережі в системі охорони здоров'я [34]. Котрі є комбінаціями стаціонарних, переносних та мобільних пристроїв, смартфонів та обладнання для моніторингу життєво важливих ситуацій і функцій. Зазначене обладнання може надати лікарям, медичному персоналу або окремому пацієнту повну та вичерпну інформацію щодо стану здоров'я та особисті медичні записи [35]. Важливою частиною піддомена

електронного здоров'я є програми eHealth, які зберігають, передають, подають та опрацьовують зібрані дані для отримання статистичних результатів та вибірок. При необхідності зберігання даних з піддомена електронного здоров'я використовуються державні та приватні бази та сховища медичних даних з особливими вимогами щодо конфіденційності, розмежування прав доступу та захисту. Дані подаються з використанням спеціалізованих медичних застосунків, протоколів, eHealth-порталів, веб-застосунків або мобільних застосунків.

– Хмарні застосунки – це інтеграція сенсорних мереж та інформаційних технологій на основі хмарних обчислень [36] котра використовує переваги та можливості хмарних систем опрацювання та зберігання даних. Ці системи сформовані на основі парадигми «вимірювальний сенсор-хмара як послуга» (SSaaS) дозволяє забезпечити можливість одночасного доступу декількох застосунків до даних отриманих за допомогою інтегрованого з хмарною інфраструктурою сенсора.

Модель хмарних давачів покращує характеристики використання ресурсів давача, підвищує ефективність управління давачами та забезпечує середовище для розробки програмних застосунків та інтерфейсів для забезпечення стійкої взаємодії між давачами, елементами кібернетичних систем та реальним світом.

Мобільні застосунки все частіше використовуються для інтеграції та управління ресурсами сенсорних мереж. Тому останні досягнення інформаційних технологій на основі мобільних хмарних застосунків використовують Open Mobile Alliance (OMA) веб-сервер «розумних» карток [37], який інтегрований з мобільними пристроями. Зокрема, картокою модуля ідентифікації абонента (SIM), яка безпосередньо з'єднується з оператором для завантаження застосунків на смартфони, мобільні телефони та пристрої. Окремим прикладом є TokTok, технологія, яка дозволяє отримувати доступ

до хмарних сервісів Gmail та Google Calendar, та здійснювати розпізнавання голосу за допомогою мобільного телефону.

2.3.4 Операційний домен

Автоматизація операцій донедавна була прерогативою людей. Вона, дозволяє забезпечити високі показники ефективності задоволення вимог замовників при мінімізації витрат ресурсів. Розглянемо типові елементи операційного домена:

– Фізична безпека – це елемент який використовується для моніторингу спеціалізованих та сенсорних мереж, захисту доступу до областей або зон, об'єктів або людей. Зокрема, системи сигналізації, відеоспостереження тощо.

– Системи управління, які використовуються для забезпечення доступу до будинків, будівель або певних територій, є одним з функціональних елементів спеціалізованих та сенсорних мереж. Наприклад, використання «розумної» мережі для формування систем управління приладами. Ці системи складаються [38] з акумулюючих енергію пристроїв, передаючих кабелів, «розумних» підстанцій та трансформаторів, вдосконаленої вимірювальної інфраструктури та домашніх мереж (HANs).

В загальному випадку, зазначені системи використовуються як системи домашньої автоматизації, зокрема, опалення, вентиляції та кондиціонування повітря, системи автоматизації будівель чи містечок тощо.

– Ресурсні мережі можуть надавати готові інформаційно-технологічні рішення для автоматизації процесів постачання, вимірювання та формування рахунків за спожиті фізичні ресурси, зокрема, воду, електроенергію, газ, тепло і т.д.

Перелік сутностей в операційному домені на даний час не є остаточно сформованим, він активно розширюється та доповнюється.

2.3.5 Домен продуктів та бізнес-процесів

Спеціальні та сенсорні мережі можуть забезпечити рішення для автоматизації для обширного переліку різних сфер організації, діяльності та бізнесу. Перелік сутностей в домені продуктів та бізнес-процесів на даний час не є остаточно сформованим:

- Постачання та забезпечення. Давачі та виконавчі механізми використовуються для автоматизації процесів доставки вантажів, пакування продукції тощо.

- Торгівля. Програмне забезпечення в області торгівлі, наприклад, системи підтримки бізнесу – BSS, забезпечує моніторинг та управління людськими ресурсами компанії. Значного поширення набули торгові автомати.

- Виробництво. У середовищі сучасних виробничих підприємств, виробничі інформаційні системи активно використовують спеціалізовані та сенсорні мережі для підвищення якості обслуговування, ефективності управління виробничими ресурсами та досягнення практично майже нульового простою виробничого обладнання.

- Охорона здоров'я. У галузі охорони здоров'я різноманітні спеціалізовані та сенсорні мережі широко використовуються для моніторингу та архівування даних. Ці програмно-апаратні комплекси зосереджують увагу на безпекових аспектах їх використання завдяки високим вимогам щодо захисту даних та конфіденційності. Різноманітні давачі інтегровані та вбудовані в прилади контролю стану здоров'я громадян, що забезпечують сенсорну та пакетне передавання даних практично в режимі реального часу.

- Транспорт. Завдання управління транспортними парками є важливим для бізнес структур та організацій. Воно відчутно впливає на ефективність постачання продукції, вартість товару та економічні показники в цілому.

Завдяки автоматизації та контролю транспортних засобів зменшуються забруднюючі викиди та забруднення довкілля, підвищується рівень безпеки дорожнього руху.

– Домашня автоматизація. Впродовж останнього періоду часу відбувається активне зростання частоти використання спеціалізованих та сенсорних мереж в задачах автоматизації будинків. З'явився ряд готових рішень, зокрема для дистанційного контролю витрат електроенергії, регулювання подачі води, контроль споживання газу та управління приладами, що обладнані інтегрованими датчиками.

2.4 Концептуальне проектування M2M-взаємодії

Базові первинні мережі розгортаються з набором зарезервованих сертифікатів, підписок та ключів. Мережеві компоненти, а також екземпляри служби домену M2M-застосунків розгортаються на основі менеджера VNF (VNFM) під час первинної інсталяції або при наявності відповідної потреби. Мережеві компоненти забезпечують контроль доступу до підключення та зв'язку M2M та IoT-пристроїв до відповідних екземплярів служби домену застосунків. При формуванні та використанні надійної передачі даних між двома безпековими доменами, зокрема, вихідним та цільовим безпековими доменами, M2M або IoT-пристрій одночасно переключатиметься між двома серверами контролю доступу M2M (MAC) (див. рисунок 2.5).

Із збільшенням мобільності M2M та IoT-пристроїв, вони перемикаються між фізичними та безпечними межами зв'язку, які визначаються відповідним доменом безпеки. M2M-пристрій виконує передачу в цільовий домен безпеки, зареєструвавшись на відповідному сервері управління M2M-доступом (MAC). Після чого він отримує відомості щодо локальної політики підключення, яке буде використовуватися, та відповідного вузла, зокрема однорангового зв'язку або сервера застосунків.

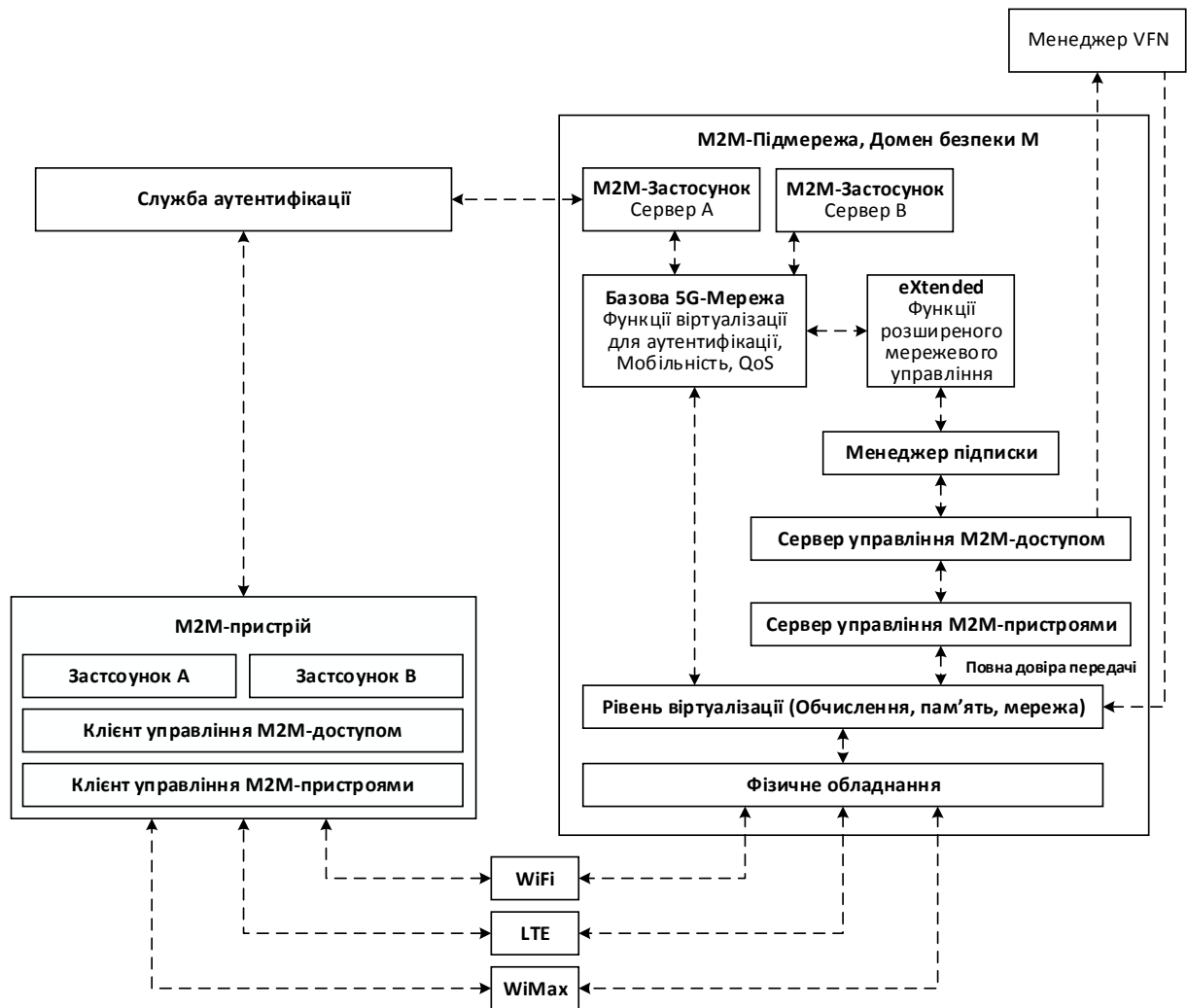

Рисунок 2.5 – Концептуальна модель 5G M2M [34]

Для забезпечення функціональності 5G M2M потрібно використовувати елементи міжшарового управління, для яких задіяно MAC-сервер. MAC-сервер розподіляє ресурси, використовуючи інформацію, що стосується запуску серверів застосунків, отриману від VNF-менеджера, і надає інформацію про відповідність сервера додатків на основі можливостей пристрою, тим самим відповідаючи на вимогу самовідкриття. Сервер MAC здійснює управління підключенням, надаючи смарт-пристрою облікові дані підключення, які будуть використовуватися.

Концепція модель містить процедуру управління підпискою, в якій задіяно MAC-сервер з використанням інтерфейсу до функції розширеного мережевого управління 5G eXtended. Щоб виконати автоматичне включення

пристрою шляхом генерації нових ідентифікаторів та облікових даних для підключення «розумних» пристроїв через 3GPP.

Оскільки стандартна базова 5G мережа не підтримує жодного сервісного інтерфейсу, то сервер абонентів потрібно розширити з використанням HTTP REST інтерфейсу на основі протоколу SCIM [39]. А управління UDM-підпискою потрібно розширити подібним чином через службу «ParameterProvision». NEF надає послугу додавання користувачів шляхом передачі запитів до UDM. При генерації ідентифікаторів основна мережа використовує політики розподілу ідентифікатора класу QoS на основі виявлених характеристик пристрою, зокрема виробник, назва товару.

Одним з протоколів управління пристроями, який можна використовувати для розподілу та завантаження прав доступу та власності, є протокол OMA LWM2M [40], сформований на основі протоколу CoAP [41].

Таким чином, для взаємного автентифікованого початкового завантаження «розумного» пристрою, який відокремлюється від системи, котра його створила, наприклад, виробник чи постачальник «розумного» пристрою, і підключається до системи, яка в подальшому буде ним керувати (покупець смарт-пристрою), буде використовуватись JSON Web Tokens (JWT) згенерований сторонньою службою автентифікації. Котра може бути додана під час процедури завантаження, з метою забезпечення надійної взаємодії та передачі між доменами безпеки на базі мереж 4G або 5G.

2.5 Висновок до другого розділу

В другому розділі кваліфікаційної роботи описано класифікацію спеціалізованих та сенсорних мереж. Досліджено архітектура спеціалізованих та сенсорних мереж. Запропоновано класифікацію сутностей M2M-архітектури та описано основні складові її доменів. Виконано концептуальне проектування M2M-взаємодії.

3 МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ БЕЗПЕКИ МЕРЕЖ ДЛЯ M2M ТА ІОТ-КОМУНІКАЦІЇ

3.1 Аналіз загроз що виникають в мережах для M2M та ІоТ-взаємодії

Метою формування класифікації загроз є фіксація поточної ситуації щодо загроз для мереж, що призначені для M2M та ІоТ-взаємодії. Це дозволить динамічно розставити пріоритетність загроз, упорядкувати їх, змінити та деталізувати процедури визначення та діагностування. Класифікація загроз є динамічною сутністю, коту доцільно використовувати для систематизації розуміння процесів виникнення загроз на основі накопиченої інформації.

Поточна класифікація загроз (див. рисунок 3.1) базується на таксономії загроз ENISA, яка збрала та об'єднала численні загрози з різних джерел в єдиний та структурований каталог загроз [42]. Під час формування класифікації загроз було проаналізовано обширний перелік відомих на даний час каталогів загроз для консолідації інформації щодо безпеки та управління ризиками в мережах для забезпечення M2M та ІоТ-комунікації.

Подамо короткий опис вразливостей та ризиків для спеціалізованих та сенсорних мереж для забезпечення M2M та ІоТ-комунікації.

3.1.1 Вразливості спеціалізованих та сенсорних мереж

Спеціальні та сенсорні мережі, подібні до будь-якої іншої ІТ-системи, страждають від нових загроз та незадокументованих вразливих місць у кожному з п'яти вищеперелічених доменів. Здебільшого загрози спеціалізованих та сенсорних мереж пов'язані із втратою конфіденційності, цілісності, доступності та достовірності [43].

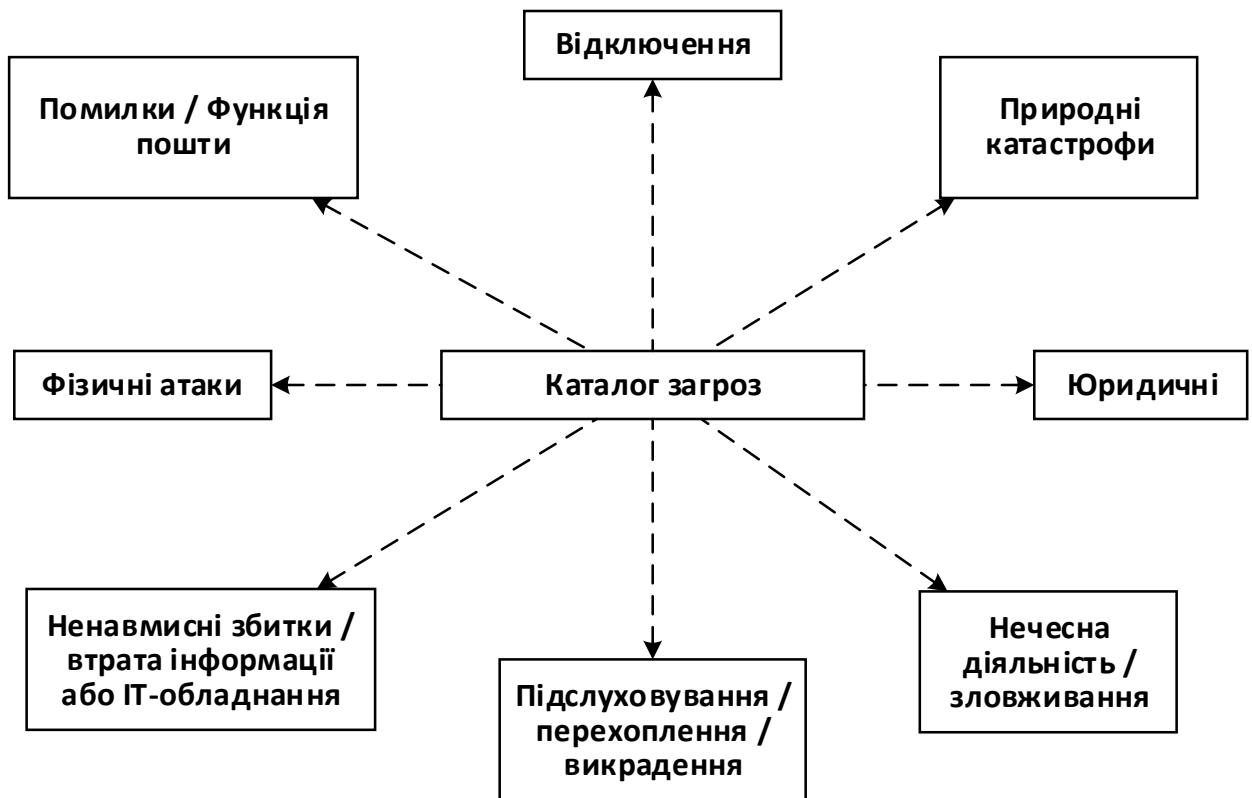

Рисунок 3.1 – Класифікація загроз в мережах для для забезпечення M2M та IoT-комунікації

Конкретніше, основні вразливі місця в цих мережах стосуються безпеки пристроїв, захисту даних, цілісності та доступності засобів зв'язку, зокрема, протоколів та апаратного забезпечення, доступності бізнес-процесів, конфіденційності та стабільності функціонування. Захист M2M та IoT-пристроїв, в основному, забезпечується за допомогою методів автентифікації та відповідних інструментів контролю. Методи автентифікації разом з класифікацією даних спрямовані на забезпечення захисту даних. Завдяки належному та своєчасному управлінню та спеціалізованим методам протоколів мережевий зв'язок може бути забезпечений належним чином. Процедури управління ризиками також призводять до доступності бізнес-процесів та стабільності роботи.

Вичерпання ресурсів пристроїв є вразливістю спеціалізованих і сенсорних мереж через природу цих пристроїв. Зазвичай це пристрої невеликих розмірів з низьким рівнем енергоспоживання [44]. Цього можна

усунути за допомогою адекватної та своєчасної класифікації даних, відповідного забезпечення необхідних процедур управління, моделювання, візуалізації та тестування.

Використання безпроводного зв'язку [45] в спеціалізованих та сенсорних мережах для забезпечення M2M та IoT-комунікації потенційно може спричинити певні вразливості, пов'язані з природою фізичного середовища каналу зв'язку. Водночас присутні вразливості внаслідок перехоплення та перешкод, що використовуються у випадку використання RFID, Bluetooth, NFC та Zigbee [46]. Ще одним типовим прикладом є порушення контролю доступу, яке використовує вразливості, що виникають через незашифровані передачі, спричинені окремими конкретними протоколами, що використовуються для бездротового зв'язку між пристроєм зчитування контролю доступу (наприклад, пристроєм зчитування RFID) та пристроєм контролера.

3.1.2 Ризики спеціалізованих та сенсорних мереж

Множина ризиків впливає на елементи та діяльність спеціалізованих та сенсорних мереж що використовуються для M2M та IoT-комунікації. Ці мережі часто можна використовувати для недоброзичливих дій та атак внаслідок підслуховування, що призводять до високого ризику втрати даних. Оскільки зазначені мережі мають різні типи фізичних локацій та середовищ, зокрема можуть бути встановлені під водою, під землею тощо, то ризик втрати пристроїв у разі природних або екологічних катастроф, наприклад землетрус, повені чи торнадо є значним [47].

Різноманітність фізичного розташування спеціалізованих та сенсорних мереж, обмеженість ресурсів пристроїв та топологія мереж можуть призвести до витоку особистих або конфіденційних даних. Слід відзначити, що

поведінка, пов'язана з витоком конфіденційності [48] в спеціалізованих та сенсорних мережах, може загрожувати навіть людським життям.

Запобігання проявам нечесної діяльності може бути здійснено за допомогою жорсткішого управління ризиками та оперативного контролю, а також за допомогою наявності спеціалізованих інструментів та методів, що дозволяють їх мінімізувати. Крім того, можуть бути застосовані різні інші методи управління ризиками, наприклад, ранжування та рейтингування ризиків, матриці ризиків, формування ланцюжків послідовностей при визначенні пріоритетів ризиків, представлення складних даних про ризики та полегшення процедур проведення оглядів та перевірок для розподілу доступних ресурсів та методів.

Слід зазначити, що оцінювання ризиків є постійною та неперервною процедурою, а постійний моніторинг мережі є обов'язковою необхідністю. Постійний зворотний зв'язок та оцінка ризиків від зацікавлених сторін, безумовно, будуть спричинятимуть додаткові фінансові витрати в будь-який момент цієї процедури.

3.2 Процедури валідації в спеціалізованих мережах для забезпечення M2M та IoT-комунікації

В процедурах валідації в спеціалізованих мережах для забезпечення M2M та IoT-комунікації приймають участь M2M-клієнт та M2M-сервер 5G котрі можна реалізувати на основі прототипів Open5GMTC, а Open5GCore [49]. При цьому їх функціонал доцільно розширити для підтримки протоколу SCIM як для HSS в EPC, так і для UDM в компонентах 5G-систем, які обробляють автентифікацію «розумних» пристроїв з функціональним наборами для забезпечення M2M та IoT-комунікації.

Елементи функціональної архітектури, сформованої на основі Open5GMTC подано на рисунку 3.2.

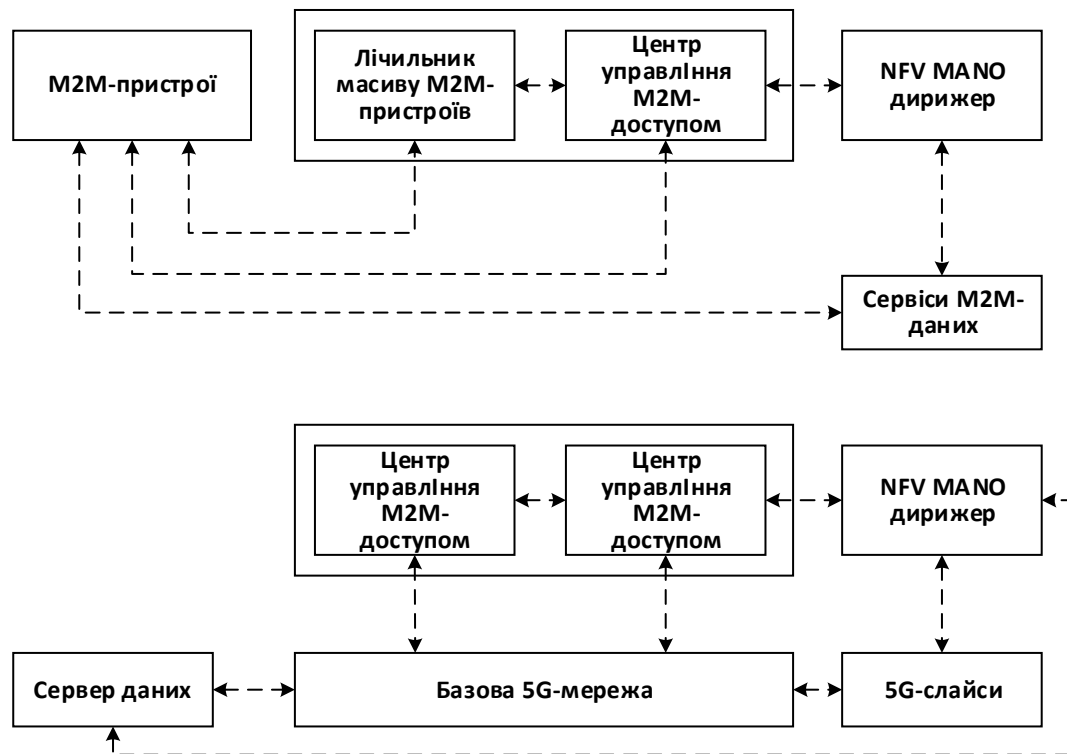

Рисунок 3.2 – Функціональна архітектура сформована на основі Open5GMTC

Прототип Open5GMTC [50] дозволяє гнучке налаштування підтримуваного функціоналу для конкретного випадку використання. Він може використовуватися разом з розширеним NEF для надання динамічних ідентифікаційних даних або використання статичних даних для мереж на кшталт WiFi.

3.3 Процедури та потоки повідомлень в спеціалізованих мережах для забезпечення M2M та IoT-комунікації

На рисунку 3.3, під час процедури завантаження, клієнт контролю доступу M2M реєструється на сервері контролю доступу M2M. Останній визнає, що кінцевий пристрій підтримує інтерфейс 4G або 5G, перевіряючи при цьому зареєстровані об'єкти управління. Для цього відбувається HSS-запит для 4G або NEF та UDM для 5G виділити та додати користувача. Облікові дані користувача будуть передані клієнту контролю M2M-доступу.

Далі клієнт контролю M2M-доступу пройде процедуру встановлення IP-з'єднання шляхом автентифікації до базової мережі з отриманими обліковими даними. Це відбудеться в узагальненій формі, як запит на приєднання, автентифікацію та приєднання завершено, у випадку EPS.

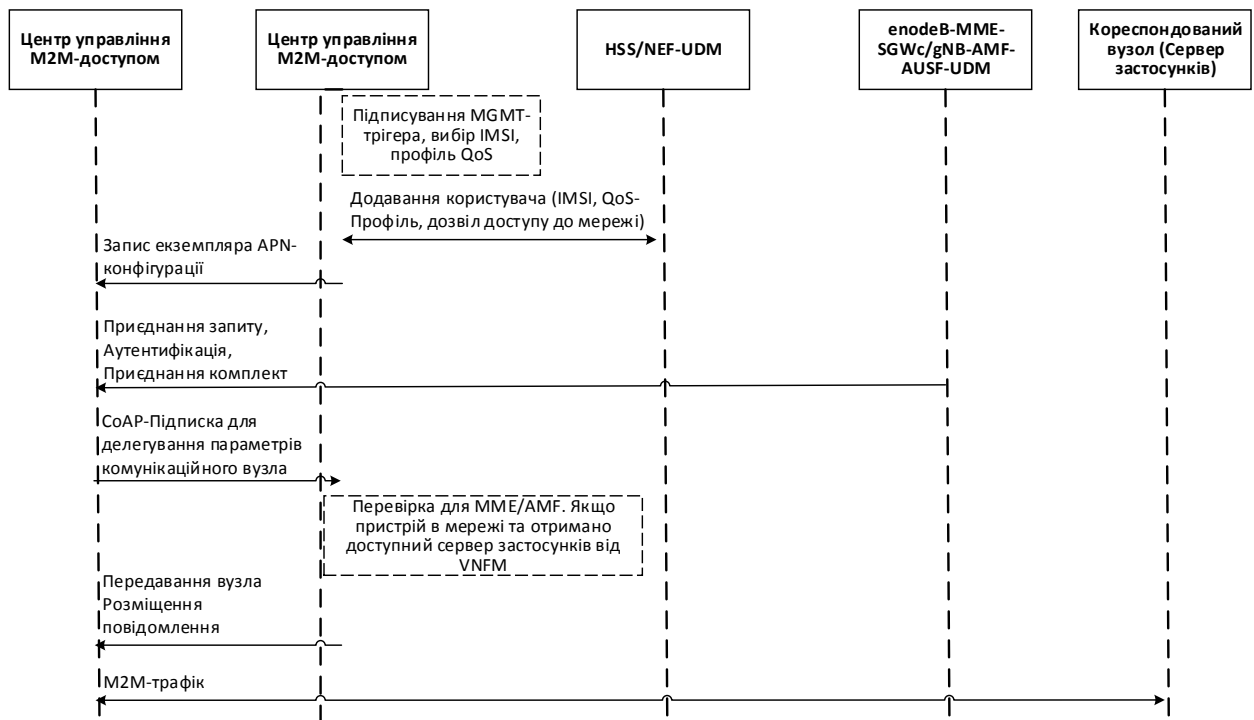

Рисунок 3.3 – Потік повідомлень для забезпечення надійного передавання даних в спеціалізованих мережах M2M та IoT-комунікації

Для виявлення відповідного вузла клієнт контролю M2M-доступу підписується на нестандартний об'єкт управління політикою управління транспортом і отримує повідомлення, що містить параметри зв'язку, призначені сервером контролю M2M-доступу. Наприклад, IP-адреса, протокол, порт. Для розподілу відповідного вузла сервер контролю M2M-доступу повине виконати VNFM-запит про виділені сервери застосунків, які пов'язали ім'я служби з отриманою підпискою. За бажанням, сервер управління M2M-доступом перевірить, чи використовується клієнтом контролю M2M-доступу IP-адреса, пов'язана з наданими обліковими даними.

На наступному етапі програма, що працює на кінцевому пристрої, може ініціювати M2M-зв'язок у напрямку до відповідного вузла.

3.4 Класифікація сутностей та сенсорів

Сутності можуть бути абстрактними, віртуальними (наприклад, дані), фізичними активами (кабелі, обладнання), людськими чи фінансовими ресурсами тощо [51]. Внаслідок проведено аналізу конкретних випадків використання, можна зробити висновок, що існує дуже велика кількість взаємопов'язаних пристроїв та значна кількість типів сутностей у спеціалізованих безпроводних та сенсорних мережах M2M та IoT-комунікації.

У домені M2M-пристроїв зафіксуємо пристрої, які здатні обробляти дані. Водночас у домені M2M-мереж зафіксуємо сутності, що забезпечують зв'язок між програмними застосунками. Додамо операційні аспекти та моделювання бізнес-процесів, щоб поєднати класичні функції та процеси із спеціальними розширеннями та можливостями мережевих систем. Програми обміну даними, системи управління, моніторингу та вимірювання можуть бути частиною декількох складніших бізнес-процесів, що забезпечують стандартизацію та взаємодію реалізацій рішень M2M та IoT-взаємодії. Спеціальні та сенсорні ресурси мережі ідентифікуються та класифікуються на основі будівельних блоків поданих вище доменів. Класифікація сутностей подана в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Класифікація сутностей

Домен	Сутність	
	1	3
Домен M2M-застосунків	Дані	eHealth
	Критичні програми	Хмарні застосунки

Продовження таблиці 3.1

1	2	3
Домен M2M-пристроїв	Автомобілі / транспортні засоби	Точка взаємозв'язку
	Мобільні пристрої	Системи підтримки
	RFID-мітки	Носимі пристрої
	RFID-зчитувачі	Системи позиціонування при приміщенні
	Радари	Пристрої комп'ютерної електроніки
	Вузли передачі	
Домен M2M-мереж	Протоколи зв'язку	Домашня автоматизація
	Системи охолодження	Радіо
	Блоки живлення	Інфраструктура відкритих ключів
Операційний домен	Фізична безпека	Комунальні послуги
	Системи управління	
Домен продуктів / бізнес-процесів	Постачання та забезпечення	Охорона здоров'я
	Виробництво	Транспортування

3.5 Рекомендації щодо покращення рівня безпеки спеціалізованих мереж для M2M та IoT-комунікації

Подані вище недоліки безпеки спеціалізованих мереж для M2M та IoT-комунікації, потребують набору рекомендацій, які можуть покращити загальні показники безпеки.

3.5.1 Організаційні рекомендації

В контексті атрибутів безпеки, спеціальний розвиток та розвиток сенсорної мережі можна посилити за допомогою нормативних документів,

що містять відомості щодо стандартів та відповідності. Для цього доцільно сформувавши функціональні, політичні та регулятивні рекомендації, які повинні містити чіткі та однозначні вказівки зацікавленим організаціям.

3.5.2 Функціональні рекомендації

В контексті атрибутів безпеки розвиток спеціалізованих та сенсорних мереж для забезпечення M2M та IoT-комунікації можна посилити за допомогою практик, які задокументовані відповідно до стандартів.

Зростає занепокоєння щодо привілеїв фізичних осіб, які мають доступ до сенсорних наборів даних для виконання різноманітних операцій управління (тобто операторів постачальника M2M-послуг). Це занепокоєння стосується більшості проблем управління даними спостереження в районах, що контролюються системами охорони замкнутого контуру, а також даних про позиціонування в приміщенні, в основному на ланцюгах поставок та потоках даних, що полегшує дистанційне M2M-управління побутовою технікою. Для цього дуже важливо визначити, хто отримує доступ до даних, та умови, які вони потребують для доступу до даних. Повинні бути визначені відповідні ролі для асоціювання кінцевих користувачів (наприклад, працівників постачальника послуг M2M, клієнтів) із конкретними сегментами зібраних даних та надання їм особливих привілеїв щодо обчислювальних операцій. Цю процедуру слід поєднувати із суворим контролем за спеціалізованими та сенсорними мережами з метою забезпечення процедур збирання конфіденційних даних. Окрім того, розробку та розгортання M2M-застосунків в хмарному середовищі слід здійснювати шляхом адаптації та розширення вказівок щодо безпеки застосунків організацій, що займаються стандартизацією, та охоплювати потреби та вимоги поданої вище M2M-архітектури.

3.5.3 Рекомендації щодо політики

У зв'язку з проблемами конфіденційності, які слід розглядати в спеціалізованих та сенсорних мережах, обмінюючись персональними, конфіденційними, конфіденційними даними, слід встановити конкретні правила щодо процедур санкціонування та обміну даними щодо сенсорних даних. З метою забезпечення належного рівня прозорості, слід розглянути політику, яка стосується визначення зобов'язань та опису управлінських операцій. Крім того, політика конфіденційності повинна чітко сформулювати причини та методи, які організовані для відбору та опрацювання сенсорних даних і механізмів, що пом'якшують загрози функціональним та операційним процедурам. Дотримання конфіденційності повинно забезпечуватися в контексті надійного та послідовного M2M-застосунка. Слід дотримуватися стандартизованої документації щодо дотримання конфіденційності. При цьому типовими прикладами є Аналіз порогового рівня конфіденційності (РТА) або Оцінка впливу на конфіденційність (PIA). Крім рівня конфіденційних даних, політика конфіденційності також пов'язана з додатковими документами. Наприклад, у секторі охорони здоров'я документи з поінформованою згодою пов'язані з цілями конфіденційності, які визначені інтегрованими спеціальними мережами, розгорнутими в лікарнях. Пацієнти мають повноваження контролювати та затверджувати концентрацію, а також обробку своєї конфіденційної інформації. Пацієнти можуть погодитись на розкриття своїх даних медперсоналу та лікарям.

На рівень безпеки програм M2M сильно впливають вразливості внутрішніх серверів. З цією метою згаданы сервери слід оновлювати за допомогою виправлень безпеки, і вони також повинні підлягати управлінню вразливостями. Складовими цього управління має бути технічна оцінка, а

також переоцінка компетентної політики, яка визначає прийнятні методи проведення самої оцінки.

Безпека проектів повинна бути впроваджена для кожного рівня спеціалізованої мережі, а це означає, що на вищому рівні абстракції розробка політики управління паролями має велике значення для пом'якшення різних загроз. Однак до адаптації цього типу політики слід вирішити багато проблем, зокрема мутації паролів та інтервали часу, протягом яких відбуватиметься зміна паролів. Оперативне впровадження цієї політики повинно забезпечуватися в контексті її відповідності шляхом організації відповідного контролю та оцінок. Крім того, технічні практики, що використовуються для забезпечення RFID-взаємодії повинні відповідати стандартам та найсучаснішим механізмам безпеки.

3.5.4 Нормативні рекомендації

Збір та опрацювання персональних даних повинні виконуватися, з дотриманням обмежень. Зокрема слід орієнтуватись на європейську практику, а саме Директиви, такі як Загальний регламент про захист даних 2016/679 [52], Директива про транскордонне охорону здоров'я 2011/24 / ЄС [53] та Рішення 2011/890 / ЄС [54] щодо забезпечення правил створення, управління та функціонування Мережі національні компетентні органи з питань електронного здоров'я. Однак основна інфраструктура програм та операцій M2M повинна відповідати нормативним рамкам безпеки та операцій щодо захисту персональних даних. Наприклад, впродовж двох років ці програми повинні працювати відповідно до вказівок Загального регламенту захисту даних 2016/679 [55], який відповідає підходу, що ґрунтується на оцінці ризику, і забезпечує конфіденційність за задумом. Провайдери послуг спеціалізованих мереж повинні інформувати кінцевих споживачів про їх обов'язки (наприклад, надійні облікові дані, використання

цифрових підписів) щодо приховування ідентифікаційних даних під час роботи мереж, особливо у випадках, коли організуються МНН.

3.5.5 Рекомендації щодо бізнес-процесів / продуктів

Виробництво певної продукції, наприклад, GPS-приймачів чи медичних давачів, повинно керуватися загрозами, щоб мінімізувати потенційні вразливості, які дозволяють атакувати на етапах розгортання та розробки. Виробничі підприємства приймачів GPS також повинні знати про постійно зростаючу поверхню атаки своєї продукції. Операція GPS заснована на передачі сигналів між приймачем GPS та чотирма або більше супутниками. Ця транзакція сигналів відбувається так, що приймач GPS може встановити свої поточні три координати та синхронізувати годинник з атомними годинниками супутників. Метод, за яким працює GPS, може бути використаний через вразливості, які дозволяють підробляти атаки. Захисні прийоми, які можуть бути використані для створення захищеного від втручання GPS приймача, можуть застосовуватися лише під час їх виготовлення через відсутність у людей знань та ресурсів. Більше того, наскрізне шифрування має бути впроваджено під час зв'язку приймачів GPS та супутників. Тому це питання рекомендується вирішувати компаніям під час процедур проектування та моделювання.

У контексті вирішення шахрайських дій в M2M-архітектурі слід організувати активні функціональні процедури, протоколи та політику, спрямовані на забезпечення запобігання шахрайству та гарантій для кінцевих користувачів. Більш конкретно, кодекс поведінки та політика контролю за ризиком шахрайства складаються з мінімальних гарантій, які повинні бути визначені та включені в M2M-архітектуру за допомогою політики авторизації щодо зібраних даних. Ці попереджувальні гарантії на функціональному рівні повинні бути посилені механізмами виявлення шахрайства.

3.5.6 Технічні рекомендації

З метою вдосконалення та надійної реалізації мереж давачів у зв'язку M2M, доцільно подати різні технічні рекомендації, з особливим акцентом на методи автентифікації та авторизації, активні та реактивні засоби захисту.

Рекомендації щодо автентифікації / авторизації. Потрубно прагнути підвищити безпеку в процесі аутентифікації, застосовуючи сильні або багатофакторні методи автентифікації (MFA), де це застосовно. Однак, що стосується автентифікації пристроїв у спеціалізованих та сенсорних мережах для забезпечення M2M та IoT-комунікації, будь-який пристрій може покладатися на автентифікацію на основі сертифікатів та на методи, які посилюють процедуру експлуатації, використовуючи безпечну мережеву реєстрацію. Крім того, еластичний тип механізму контролю доступу рекомендується включати в спеціальні та сенсорні мережі для M2M та IoT-комунікації. Зокрема доцільно проводити управління доступом на основі атрибутів. Посилені захищені пристрої можуть бути встановлені в незахищених місцях та без нагляду. В контексті зв'язку RFID між мітками та зчитувачами рекомендується виконання процесів аутентифікації на вищих пристроях, щоб асоціювати унікальні паролі з особами.

3.5.7 Рекомендація щодо активного захисту

В останні роки зростає занепокоєння щодо DDoS-атак та флудів, а також щодо витонченості сучасних методів атаки. Ботнети використовуються в DDoS-атаках на спеціальні та сенсорні мережі; через приховану природу ботів, ботнети можуть стати непередбачуваним супротивником. Водночас, спеціалізовані та сенсорні мережі орієнтовані на сферу дії, яку потрібно скомпрометувати, а пристрої зареєстровано в ботнетах, які виконують DDoS-атаки. Цього методу дотримувались під час американського інциденту,

пов'язаного з критично важливою Інтернет-інфраструктурою, яка була вражена IoT-ботнетом на основі Mirai. Таким чином, незважаючи на організацію WIDS в контексті спеціалізованих мереж, рекомендується використовувати IDS по всіх вузьких місцях M2M-архітектури, зокрема на M2M-шлюзах. Після коригування цього показника будь-який вхідний небажаний трафік з M2M-пристроїв, націлений на сутності поза межами спеціальної мережі та мережі давачів, можна ідентифікувати та запобігти. З цією метою здійснюється моніторинг мережевого трафіку кожного підключеного до Інтернету пристрою та організується попереджувальне виявлення. Крім того, рекомендується забезпечувати постійне оновлення набору правил давачів IDS через строгі часові інтервали та дотримуючись надійних джерел підписів. Крім того, зважаючи на характеристики протоколів маршрутизації MANET, настійно рекомендується, щоб оцінка безпеки мережі в першу чергу була зосереджена на вразливостях протоколів маршрутизації.

3.5.8 Рекомендація щодо реактивної оборони

На основі WIDS неможливо реалізувати ідентифікацію експлоїтів з нульовим днем. Робота захисних механізмів, що виконують глибоку перевірку пакетів (DPI), базується на підписах відомих атак. Таким чином, рекомендується створити захисну зону, що складається з медової мережі, поряд із спеціальною та сенсорною мережами. Ця мережа складається з каструль, що імітують роботу давачів. Медова мережа являє собою тип темної мережі, яка здатна виявити нові методи атак щодо нульових днів. Хмарні обчислення Mobile Edge рекомендується організувати так, щоб розвивати мережу. Робота медових мереж дозволяє відстежувати зловмисні дії з метою їх аналізу та збору інформації про напади та поведінку зловмисників. Слід використовувати мережу віртуальних сутностей, що

імітують роботу давачів, та, у разі загрозового інциденту, шкідливий трафік може бути розвантажений у хмарі Mobile Edge Cloud (MEC), щоб цей трафік реєструвався та контролювався. Через те, що процес розвантаження збільшує накладні витрати енергії, слід використовувати віртуальні машини, які працюють всередині МЕК, щоб уникнути обмежень продуктивності, що суперечать випадку використання давачів.

3.6 Висновок до третього розділу

В третьому розділі кваліфікаційної роботи проведено аналіз загроз що виникають в мережах для M2M та IoT-взаємодії. Описано процедури валідації в спеціалізованих мережах для забезпечення M2M та IoT-комунікації. Розглянуто процедури та потоки повідомлень в спеціалізованих мережах для забезпечення M2M та IoT-комунікації. Запропоновано класифікацію сутностей та сенсорів. Розроблено рекомендації щодо покращення рівня безпеки спеціалізованих мереж для M2M та IoT-комунікації.

4 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1 Професійні захворювання працівників сфери ІТ

Кваліфікаційна робота освітнього рівня «Магістр» присв'ячена методам та засобам побудови спеціалізованих мереж для забезпечення міжмашинної взаємодії та взаємодії між IoT-пристроями та системами. При розробці IoT-пристроїв та систем, як елементів інформаційних систем та технологій, задіяно обширний перелік фахівців різних галузей та працівників у сфері ІТ. За даними українських рекрутингових агенцій експертами сформовано рейтинг найпопулярніших спеціальностей в Україні. Перше місце в зазначеному рейтингу заслужено посідають працівники ІТ-галузі [56], котра на даний час стрімко розвивається. Що спричиняє залучення великих обсягів фінансових інвестицій та принесення ще більших прибутків.

Не зважаючи на обширний перелік переваг професії в сфері ІТ мають свої характерні недоліки. Розглянемо детальніше ті з них, які безпосередньо пов'язані з життям та здоров'ям громадян. Як представникам будь-якої професії фахівцям в ІТ-сфері властиві певні професійні захворювання. Подамо визначення цього терміну. Професійне захворювання – це захворювання, спричинене переважною чи виключною дією одного або групи несприятливих виробничо-професійних факторів (вібрація, шум, загазованість тощо) на здоров'я людини, котре є характерним для конкретної професії або групи споріднених професій в галузі [57]. До професійних захворювань відносяться захворювання, для виникнення та розвитку яких було виявлено та встановлено причини, які є наслідком дії несприятливих виробничо-професійних факторів. При цьому повинно бути виключено явний вплив інших непрофесійних факторів, що спричиняють аналогічні зміни в людському організмі. Серед професійних захворювань розрізняють гострі та хронічні. При цьому гостре професійне захворювання – це захворювання, що

виникло внаслідок одноразового впливу шкідливих професійних факторів впродовж одної робочої зміни. А хронічне професійне захворювання – це захворювання, яке виникло після тривалого та багаторазового впливу шкідливих професійних факторів.

Основні шкідливі фактори, які впливають на здоров'я людей, які працюють в галузі ІТ:

- Сидяче положення тіла людини впродовж тривалого періоду часу.
- Дія електромагнітного випромінювання монітора та антен прийомо-передаючих інтегрованих з виробничим обладнанням пристроїв.
- Втома очей, підвищене навантаження на органи зору.
- Тривале перевантаження суглобів кистей рук.
- Тривалий та підвищений шум інтегрованих у виробниче обладнання вентиляторів.
- Пил, бруд та, як наслідок, алергічні реакції людського організму і кишкові інфекції.

Найпоширеніші захворювання працівників ІТ-сфери – це захворювання очей, хребта та серцево-судинної системи, гіподинамія, артрити, радикуліти, ожиріння, синдром зап'ястного каналу, варикоз, геморої, розсіяний склероз, анемія, запаморочення голови, мігрень [58]. Вони в основному спричинені тим, що працівники ІТ-сфери змушені тривалий час проводити за комп'ютером. При цьому, чим вищі професійні показники працівника, тим більше в нього робочих пропозицій та замовлень котрі він прагне успішно завершити. Крім того, робота в ІТ-сфері потребує постійного навчання та вдосконалення, що супроводжує вивчення та освоєння нових інформаційних технологій, відшліфовування навичок та вмінь, що спричиняє зростання часу використання комп'ютерів та мобільних пристроїв.

Незважаючи на візуальну зовнішню сконцентрованість та низьку емоційність, почасти працівники галузі ІТ є далеко не спокійними та беземоційними особистостями. Зростаючий рівень професійного

навантаження, зменшення терміну виконання замовлень, високий рівень фахової конкуренції, втрати цінної або важливої інформації, збої у роботі обладнання та комп'ютерної техніки, помилки компіляції кодів або непередбачені сценарії функціонування застосунків, робота з неточними, недостовірними чи помилковими даними спричиняють стресові ситуації, які негативно впливають на нервову систему як окремих громадян, так і цілих ІТ-колективів та компаній. Тому нервові розлади відносяться до професійних захворювань фахівців в ІТ-галузі.

Розглянемо заходи, спрямовані на забезпечення фахівців та працівників в ІТ-галузі. Потрібно впродовж 3-5 хвилин виконувати вправи для очей з інтервалом рівним в середньому 45 хвилин. При цьому бажано здійснювати зміну локації. Щоб працівник ІТ-галузі не забував виконувати перерви на відпочинок, можна скористатись спеціалізованими застосунками, зокрема EyeLeo, Eyes Relax тощо. Велике значення має облаштування робочого місця працівника в галузі ІТ. Сучасні LCD-монітори, зазвичай, значно безпечніші. Проте вони все одно генерують електромагнітне випромінювання [59]. Тому відстань до монітора повинна бути вдвічі більшою за довжину його діагоналі. Перед початком роботи слід здійснити налаштування яскравості, контрастності та інших параметрів монітору. Випромінювання у комп'ютері йде не тільки від монітора. Електроніка кожного комп'ютера створює навколо себе електромагнітні поля. Тому потрібно триматися якомога далі від джерел випромінювання та якомога менше використовувати пристрої, які випромінюють радіохвилі. При організації робочого місця важливим фактором є робоча поза працівника в ІТ-сфері на котру впливає вибір робочого стола та стільця.

В результаті роботи над підрозділом було проаналізовано професійні захворювання в ІТ-сфері. Описано шкідливі фактори, які спричиняють професійні захворювання в ІТ-галузі та розглянуто заходи для зменшення або усунення їх впливу.

4.2 Електробезпека робочих місць користувачів комп'ютерів

Приміщення із робочими місцями користувачів комп'ютерів для забезпечення електробезпеки обладнання, а також для захисту від ураження електричним струмом самих користувачів ПК повинні мати достатні технічні засоби захисту.

Під час монтажу та експлуатації ліній електромережі необхідно повністю унеможливити виникнення електричного джерела загоряння внаслідок короткого замикання та перевантаження проводів, обмежувати застосування проводів з легкозаймистою ізоляцією і, за можливості, перейти на негорючу ізоляцію.

Лінія електромережі для живлення ЕОМ, периферійних пристроїв ЕОМ та устаткування для обслуговування, ремонту та налагодження ЕОМ виконується як окрема групова трипровідна мережа, шляхом прокладання фазового, нульового робочого та нульового захисного провідників. Нульовий захисний провідник використовується для заземлення (занулення) електроприймачів [60].

Використання нульового робочого провідника як нульового захисного провідника забороняється. Нульовий захисний провід прокладається від стійки групового розподільчого щита, розподільчого пункту до розеток живлення. Не допускається підключення на щиті до одного контактного затискача нульового робочого та нульового захисного провідників. Площа перерізу нульового робочого та нульового захисного провідника в груповій трипровідній мережі повинна бути не менше площі перерізу фазового провідника.

Усі провідники повинні відповідати номінальним параметрам мережі та навантаження, умовам навколишнього середовища, умовам розподілу провідників, температурному режиму та типам апаратури захисту, вимогам Правил налаштування електроустановок.

У приміщенні, де одночасно експлуатується або обслуговується більше п'яти персональних ЕОМ, на помітному та доступному місці встановлюється аварійний резервний вимикач, який може повністю вимкнути електричне живлення приміщення, крім освітлення.

ЕОМ, периферійні пристрої ЕОМ та устаткування для обслуговування, ремонту та налагодження ЕОМ повинні підключатися до електромережі тільки з допомогою справних штепсельних з'єднань і електророзеток заводського виготовлення. Штепсельні з'єднання та електророзетки крім контактів фазового та нульового робочого провідників повинні мати спеціальні контакти для підключення нульового захисного провідника. Конструкція їх має бути такою, щоб приєднання нульового захисного провідника відбувалося раніше ніж приєднання фазового та нульового робочого провідників. Порядок роз'єднання при відключенні має бути зворотним. Необхідно унеможливити з'єднання контактів фазових провідників з контактами нульового захисного провідника. [61]

Неприпустимим є підключення ЕОМ та периферійних пристроїв ЕОМ до звичайної двопровідної електромережі, в тому числі – з використанням перехідних пристроїв.

Електромережі штепсельних з'єднань та електророзеток для живлення ЕОМ, периферійних пристроїв слід виконувати за магістральною схемою, по 3...6 з'єднань або електророзеток в одному колі. Штепсельні з'єднання та електророзетки для напруги 12 В та 36 В за своєю конструкцією повинні відрізнятися від штепсельних з'єднань для напруги 127 В та 220 В і мають бути пофарбовані в колір, який візуально значно відрізняється від кольору штепсельних з'єднань, розрахованих на напругу 127 В та 220 В.

Індивідуальні та групові штепсельні з'єднання та електророзетки необхідно монтувати на негорючих або важкогорючих пластинах з урахуванням вимог Правил налаштування електроустанов та Правил пожежної безпеки в Україні.

Електромережу штепсельних розеток для живлення ЕОМ, периферійних пристроїв ЕОМ при розташуванні їх уздовж стін приміщення прокладають по підлозі поряд зі стінами приміщення, як правило, в металевих трубах і гнучких металевих рукавах з відводами відповідно до затвердженого плану розміщення обладнання та технічних характеристик обладнання.

При розташуванні в приміщенні за його периметром до 5 ЕОМ, використанні трипровідникового захищеного проводу або кабелю в оболонці з негорючого або важкогорючого матеріалу дозволяється прокладання їх без металевих труб та гнучких металевих рукавів.

Електромережу штепсельних розеток для живлення ЕОМ при розташуванні їх у центрі приміщення, прокладають у каналах або під знімною підлогою в металевих трубах або гнучких металевих рукавах. При цьому не дозволяється застосовувати провід і кабель в ізоляції з вулканізованої гуми та інші матеріали, що містять сірку. Відкрита прокладка кабелів під підлогою забороняється. Металеві труби та гнучкі металеві рукави повинні бути заземлені. Заземлення повинно відповідати вимогам НПАОП 40.1-1.21-98.

Для підключення переносної електроапаратури застосовують гнучкі проводи в надійній ізоляції.

Тимчасова електропроводка від переносних приладів до джерел живлення виконується найкоротшим шляхом без заплутування проводів у конструкціях машин, приладів та меблях. Доточувати проводи можна тільки шляхом паяння з наступним старанним ізолюванням місць з'єднання.

Є неприпустимими:

– експлуатація кабелів та проводів з пошкодженою або такою, що втратила захисні властивості за час експлуатації, ізоляцією; залишення під напругою кабелів та проводів з неізолюваними провідниками;

- застосування саморобних подовжувачів, які не відповідають вимогам Правил влаштування електроустанов до переносних електропроводок;
- застосування для опалення приміщення нестандартного (саморобного) електронагрівального обладнання або ламп розжарювання;
- користування пошкодженими розетками, розгалужувальними та з'єднувальними коробками, вимикачами та іншими електровиробами, а також лампами, скло яких має сліди затемнення або випинання;
- підвішування світильників безпосередньо на струмопровідних проводах, обгортання електроламп і світильників папером, тканиною та іншими горючими матеріалами, експлуатація їх зі знятими ковпаками (розсіювачами);
- використання електроапаратури та приладів в умовах, що не відповідають вказівкам (рекомендаціям) підприємств-виготовлювачів.

4.3 Висновок до четвертого розділу

В четвертому розділі кваліфікаційної роботи освітнього рівня «Магістр» описано професійні захворювання працівників сфери ІТ та розглянуто електробезпеку робочих місць користувачів комп'ютерів.

ВИСНОВКИ

В першому розділі кваліфікаційної роботи освітнього рівня «Магістр»:

– Описано спеціалізовані мережі та особливості міжмашинної взаємодії.

– Досліджено безпеку M2M-мереж.

– Описано спеціалізовані та сенсорні мережі п'ятого покоління.

– Проаналізовано існуючі інформаційно-технологічні платформи та застосунки.

– Сформовано загальні вимоги до спеціалізованих мереж для забезпечення M2M та IoT-комунікації.

В другому розділі кваліфікаційної роботи:

– Описано класифікацію спеціалізованих та сенсорних мереж.

– Досліджено архітектуру спеціалізованих та сенсорних мереж.

– Запропоновано класифікацію сутностей M2M-архітектури та описано основні складові її доменів.

– Виконано концептуальне проектування M2M-взаємодії.

В третьому розділі кваліфікаційної роботи:

– Проведено аналіз загроз що виникають в M2M та IoT-мережах.

– Описано процедури валідації в спеціалізованих мережах для забезпечення M2M та IoT-комунікації.

– Розглянуто процедури та потоки повідомлень в спеціалізованих мережах для забезпечення M2M та IoT-комунікації.

– Запропоновано класифікацію сутностей та сенсорів.

– Розроблено рекомендації щодо покращення рівня безпеки спеціалізованих мереж для M2M та IoT-комунікації.

У розділі «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» описано професійні захворювання працівників сфери ІТ та розглянуто електробезпеку робочих місць користувачів комп'ютерів.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ

- 1 Telecommunications: Glossary of Telecommunication Terms, US General Services Administration, 1997.
- 2 NGMN 5G White Paper, NGMN Alliance, 2015, https://www.ngmn.org/uploads/media/NGMN_5G_White_Paper_V1_0.pdf
- 3 Wang, H. and Prasad, A. R. and Schoo, P., “Research Issues for Fast Authentication in Inter-Domain Handover”, Wireless World Research Forum (WWRF), 2004 February.
- 4 A Global Strategy for the European Union <http://europa.eu/globalstrategy/en/global-strategyforeign-and-security-policy-european-union>.
- 5 “5G for Connected Industries and Automation”, 5G Alliance of Connected Industries and Automation (5G-ACIA), Second Edition, 2019 February.
- 6 TR 22.804 – “Study on Communication for Automation in Vertical Domains”, 3GPP, December 2018, www.3gpp.org.
- 7 B. Aboba et al., Extensible Authentication Protocol (EAP), IETF RFC 3748, 2004.
- 8 TR 22.804 – “Study on Communication for Automation in Vertical Domains”, 3GPP, December 2018, www.3gpp.org.
- 9 S. Pérez et al. “ARMOUR: Large-scale experiments for IoT security and trust”, 2016 IEEE 3rd World Forum on Internet of Things (WF-IoT).
- 10 D. Bruneo et al. “IoT-cloud authorization and delegation mechanisms for ubiquitous sensing and actuation”. In: 2016 IEEE 3rd World Forum on Internet of Things (WF-IoT).
- 11 IoTivity project, Linux Foundation; OCF, <https://iotivity.org/>.
- 12 Zephyr project, Linux Foundation, www.zephyrproject.org/about/.
- 13 Olaf Bergmann, LibCoAP library, <https://libcoap.net/>.
- 14 Anjay project, <https://github.com/AVSystem/Anjay>.

- 15 Leshan project, <https://www.eclipse.org/leshan/>.
- 16 Open Connectivity Foundation. Tech. rep. 2018. <https://openconnectivity.org/developer/specifications>.
- 17 Mehmood, Y., Görg, C., Muehleisen, M., Timm-Giel, A. (2015). Mobile M2M communication architectures, upcoming challenges, applications, and future directions. *Journal on Wireless Communications and Networking*, 1, pp.1-37 ¹²
- Rani, V., Dhir, R. (2013). A Study of Ad-Hoc Network: A Review. *International Journal of Advanced Research in Computer Science and Software Engineering (IJARCSSE)*, 3(3), pp.135-138.
- 18 Di Pietro, R., Guarino, S., Verde, N., Domingo-Ferrer, J. (2014). Security in wireless ad-hoc networks – A survey. Elsevier, the *International Journal of Computer Communications*, 51, pp.1-20.
- 19 Pinar, Y., Zuhair, A., Hamad, A., Resit, A., Shiva, K., Omar, A. (2016). Wireless Sensor Networks (WSNs): The Shortcomings of Wireless Sensor Networks, IEEE Long Island Systems, Applications and Technology Conference, pp.1-8.
- 20 Ahmed, E., Ali, B., Osman, E., Ahmed, T. (2016). Performance Evaluation and Comparison of IEEE 802.11 and IEEE 802.15.4 ZigBee MAC Protocols Based on Different Mobility Models. *International Journal of Future Generation Communication and Networking*, vol. 9, no. 2, pp.9-18.
- 21 Pinar, Y., Zuhair, A., Hamad, A., Resit, A., Shiva, K., Omar, A. (2016). Wireless Sensor Networks (WSNs): The Shortcomings of Wireless Sensor Networks, IEEE Long Island Systems, Applications and Technology Conference, pp.1-8.
- 22 Mehmood, Y., Görg, C., Muehleisen, M., Timm-Giel, A. (2015). Mobile M2M communication architectures, upcoming challenges, applications, and future directions. *EURASIP Journal on Wireless Communications and Networking*, 2015(1), pp.1-37.

23 Pticek, M., Podobnik, V. and Jezic, G. (2016). Beyond the Internet of Things: The Social Networking of Machines. International Journal of Distributed Sensor Networks, SAGE Publications, pp.1-15.

24 Mišić, V. and Mišić, J. (n.d.). Machine-to-machine communications. CRC Press (eds.), ISBN-13: 978-1466561236.

25 European Telecommunications Standards Institute (ETSI). (2013). Machine-to-Machine communications (M2M); Functional architecture. Technical Specification, ETSI TS 102 690 V1.1.1 (2011-10). http://www.etsi.org/deliver/etsi_ts/102600_102699/102690/01.01.01_60/ts_102690v010101p.pdf.

26 Narasimhasastry, Suma Manuvinakurike, et al. "M2M Communication in Ad-Hoc WSNs for Industrial Application Using MQTT Protocol." Advances in Wireless Communications and Networks 3.4 (2017): 39.

27 Lu, R., Li, X., Liang, X., Shen, X., & Lin, X. (2011). GRS: The green, reliability, and security of emerging machine to machine communications. IEEE communications magazine, 49(4), pp.28-35.

28 Galetić, V., Bojić, I., Kušek, M., Ježić, G., Dešić, S., Huljenić, D. (2011). Basic principles of Machine-to-Machine communications and its impact on telecommunication industry, MIPRO, Proceedings of the 34th International Convention, 23-27 May, Opatija, Croatia, pp.380-385.

29 Aswad, R. and Abdala, M. (2016). Performance Enhancement of VANET Routing Protocols. Journal of Telecommunications, 32(1), pp.5-10.

30 Wei, C., Jianding, Y. and Xiangjun, L. (2012). The design of electronic license plate recognition terminal system based on nRF24LE1. 5th International Symposium on Computational Intelligence and Design (ISCID). 28-29 Oct, Hangzhou, China, pp.127-129.

31 Azevedo, S. and McEwan, T.E. (1997). Micropower impulse radar. IEEE Potentials, 16(2), pp.15-20.

- 32 Joshi, G. and Kim, S. (2016). A Survey on Node Clustering in Cognitive Radio Wireless Sensor Networks. *Sensors*, 16(9), pp.1465-1484.
- 33 Tehrani, K. and Michael, A. (2014). Wearable technology and wearable devices: Everything you need to know. *Wearable Devices Magazine*. <https://www.wearabledevices.com/what-is-a-wearable-device/>.
- 34 Zhang, K., Yang, K., Liang, X., Su, Z., Shen, X. and Luo, H.H. (2015). Security and privacy for mobile healthcare networks: from a quality of protection perspective. *IEEE Wireless Communications*, 22(4), pp.104-112.
- 35 Kahn, J., Aulakh, V. and Bosworth, A. (2009). What It Takes: Characteristics of The Ideal Personal Health Record. *Health Affairs*, 28(2), pp.369-376.
- 36 Dinh, T. and Kim, Y. (2016). An Efficient Interactive Model for On-Demand Sensing-As-A-Services of Sensor-Cloud. *Sensors — Open Access Journal*, 16(7), pp.1-28.
- 37 Open Mobile Alliance (OMA). (2016). OMA Smart Card Web Server. <http://openmobilealliance.org/oma-smart-card-web-server/>.
- 38 Syal, M.M. and Ofei-Amoh, K. (2013). Smart-grid technologies in housing. *Cityscape: A Journal of Policy Development and Research*, 15(2), pp.283-288.
- 39 Chuck Mortimore et al., “System for Cross-domain Identity Management: Protocol”, IETF RFC 7644, 2015 September.
- 40 OMA Lightweight M2M (OMA LWM2M), Open Mobile Alliance, OMA LWM2M v1.1, 2018, http://openmobilealliance.org/RELEASE/LightweightM2M/V1_1-20180612-C/OMA-TS-LightweightM2M_Core-V1_1-20180612-C.pdf.
- 41 Carsten Bormann and Klaus Hartke and Zach Shelby, “The Constrained Application Protocol (CoAP)”, RFC 7252, 2014 June.
- 42 European Union Agency for Network and Information Security (ENISA). (2016). Threat Taxonomy – A tool for structuring threat information.

<https://www.enisa.europa.eu/topics/threat-riskmanagement/threats-and-trends/enisa-threat-landscape/etl2015/enisa-threat-taxonomy-a-tool-for-structuringthreat-information>.

43 Ashraf, Q. and Habaebi, M. (2015). Autonomic schemes for threat mitigation in Internet of Things. *Journal of Network and Computer Applications*, 49, pp.112-127.

44 International Electrotechnical Commission – IEC. (2014). Internet of Things: Wireless Sensor Networks. Available at: <http://www.iec.ch/whitepaper/pdf/iecWP-internetofthings-LR-en.pdf>.

45 Scarfone, K., Dicoi, D., Sexton, M. and Tibbs, C. (2008). Guide to Securing Legacy IEEE 802.11 Wireless Networks. National Institute of Standards and Technology (NIST). http://www.nist.gov/customcf/get_pdf.cfm?pub_id=890006.

46 Karygiannis, T., Eydt, B., Barber, G., Bunn, L. and Phillips, T. (2007). Guidelines for Securing Radio Frequency Identification (RFID) Systems. National Institute of Standards and Technology (NIST). http://www.nist.gov/customcf/get_pdf.cfm?pub_id=51156.

47 Cerrudo, C. (2015). An Emerging US (and World) Threat: Cities Wide Open to Cyber Attacks. IOActive. Available at: http://www.ioactive.com/pdfs/IOActive_HackingCitiesPaper_cyber-security_CesarCerrudo.pdf.

48 Feng, N., Hao, Z., Yang, S. and Wu, H. (2016). Supporting Business Privacy Protection in Wireless Sensor Networks. *Journal of Sensors*, 2016, pp.1-11.

49 Fraunhofer FOKUS Open5GCore, www.open5gcore.org.

50 Fraunhofer FOKUS Open5GMTC, www.open5gmtc.org.

51 European Union Agency for Network and Information Security (ENISA). (2015). Guideline on Threats and Assets. Technical guidance on threats and assets in Article 13a. https://www.enisa.europa.eu/publications/technical-guideline-on-threats-and-assets/at_download/fullReport.

52 General Data Protection Regulation: officially Regulation 2016/679 on the protection of natural persons in regards to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/en/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679>.

53 Cross-Border Healthcare Directive 2011/24/EU; officially Directive 2011/24/EU on the application of patients' rights in cross-border healthcare. <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0024>.

54 Decision 2011/890/EU on providing the rules for the establishment, the management and the functioning of the network of national responsible authorities on eHealth. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:344:0048:0050:EN:PDF>.

55 M. L. Psiaki and T. E. Humphreys, (2016). GPS LIES. IEEE SPECTRUM, pp. 26-32.

56 Топ-20 самых востребованных в Украине специальностей. <https://www.education.ua/ru/articles/116/>.

57 Що таке профзахворювання і як його визначають? <http://vn.dsp.gov.ua/novini-upravlinnya/shcho-take-profzahvoryuvannya/>.

58 Корженевський, О. "ПРОФЕСІЙНІ ЗАХВОРЮВАННЯ ПРОГРАМІСТІВ ТА ЇХ ПРОФІЛАКТИКА." Проблеми охорони праці, промислової та цивільної безпеки 1 (2017): 142-146.

59 Основи охорони праці. Електромагнітні випромінювання комп'ютера. <https://textbook.com.ua/bzhd/1473442284/s-26>.

60 Желібо, Євген Петрович, and І. С. Сагайдак. "Безпека життєдіяльності." (2011).

61 Депутат, О. П., І. В. Коваленко, and І. С. Мужик. "Цивільна оборона. Підручник/За ред. Полковника ВС Франчука.–2-ге вид., доп." Львів, Афіша (2001).

ДОДАТКИ

Тези конференції

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ**

МАТЕРІАЛИ

VIII НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ІНФОРМАЦІЙНІ МОДЕЛІ,
СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ»**

9–10 грудня 2020 року

**ТЕРНОПІЛЬ
2020**

В. Гац АРХІТЕКТУРА ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ СИСТЕМИ ДЛЯ ПОШУКУ КЛОНІВ КОДУ ПРОГРАМ	
V. GAC ARCHITECTURE AND FUNCTIONALITY OF THE SYSTEM FOR SEARCHING PROGRAM CODE CLONES	76
Б. Гнатків, Н. Кунанець ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ КОНЦЕПЦІЇ «РОЗУМНЕ МІСТО»	
B. Hnatkiv, N. Kunanets INFORMATION SYSTEM FOR PROVIDING FUNCTIONAL POSSIBILITIES OF THE "SMART CITY" CONCEPT	77
Д. Манько, Н. Кунанець ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННОГО ГОЛОСУВАННЯ З КРИПТОГРАФІЧНИМ ЗАХИСТОМ ДАНИХ	
D. Manko, N. Kunanets ELECTRONIC VOTING INFORMATION SYSTEM WITH CRYPTOGRAPHIC DATA PROTECTION	78
П. Місюрка, Н. Кунанець ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ З ВРАХУВАННЯМ ЕТНІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕГІОНУ	
P. Misyurka, N. Kunanets INFORMATION SYSTEM OF LEISURE ORGANIZATION TAKING INTO ACCOUNT THE ETHNIC PECULIARITIES OF THE REGION	79
С. Сем'янчук, Т. Шестакевич, Н. Кунанець ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА СУПРОВОДУ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ	
S. Semyanchuk, T. Shestakevich, N. Kunanets INFORMATION SYSTEM OF SOCIAL PROJECT SUPPORT	80
А. Юськевич, Н. Кунанець ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	
A. Yuskevich, N. Kunanets TERRITORIAL COMMUNITY DEVELOPMENT INFORMATION SYSTEM	81
А. Ванік, В. Гніздох, Т. Масєвський АНАЛІТИЧНЕ ОПРАЦЮВАННЯ ВІДОМОСТЕЙ ЩОДО COVID-19	
A. Vanyuk, V. Hnizdiukh, O. Yaiechnyk, T. Maievskiy ANALYTICAL PROCESSING OF COVID-19 INFORMATION	82
А. Ванік, О. Пригоцький, О. Яєчник., Т. Масєвський ВИКОРИСТАННЯ ІОТ-ПРИСТРОЇВ ДЛЯ ВІДБОРУ БІОМЕДИЧНИХ ДАНИХ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19	
A. Vanyuk, O. Prytotskiy, O. Yaiechnyk, T. Maievskiy USE OF IOT DEVICES FOR BIOMEDICAL DATA SELECTION IN A COVID- 19 PANDEMIC	83
І. Дурибаба, Н. Кунанець ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ДИСТАНЦІЙНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ ТА ОНЛАЙН ЗАПИСУ ДЕРМАТОЛОГІЧНОГО ЦЕНТРУ	
I. Durybaba, N. Kunanets THE INFORMATION SYSTEM FOR REMOTE CONSULTATION AND ONLINE RECORDING OF THE DERMATOLOGICAL CENTRE	84

УДК 004.67

Ваник А.Г., Притоцький О.О., Яечник О.П., Маєвський Т.О.
(Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя)

ВИКОРИСТАННЯ ІОТ-ПРИСТРОЇВ ДЛЯ ВІДБОРУ БІОМЕДИЧНИХ ДАНИХ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

UDC 004.67

Vanyk A.H., Prytotskyi O.O., Yaiechnyk O.P., Maievskyi T.O.

USE OF IOT DEVICES FOR BIOMEDICAL DATA SELECTION IN A COVID-19 PANDEMIC

Повідомляється, що в світі до завершення 2020 року буде підключено понад 50 мільярдів пристроїв з використанням засобів радіозв'язу [1]. На їх основі формуються IoT-мережі давачів, мобільних пристроїв, радіоідентифікаційних міток та виконавчих пристроїв, котрі запрограмовані на збирання даних із середовища користувача. IoT-мережі ефективно використовуються у багатьох галузях, зокрема в системі охорони здоров'я, управлінні процесами постачання енергоносіїв та комунальних послуг, розумних будинках, безпекових системах та сільському господарстві. Функціональні можливості IoT-пристроїв при комплексному використанні з «розумними» інформаційними технологіями суттєво розширюють можливості надання високоякісних та своєчасних послуг в умовах глобальної пандемії COVID-19. Послуги сформовані на базі IoT-пристроїв із залученням смартфонів стали інноваційною мережевою парадигмою яка консолідує розподілені послуги та фізичні об'єкти.

В роботі [2] подано опис системи виявлення та моніторингу COVID-19 у режимі реального часу. Запропонована авторами система використовує інформаційно-технологічний концепт Інтернету речей (IoT) для відбору відомостей щодо симптомів COVID-19, раннього виявлення підозр захворювання, моніторингу реакції на лікування інфікованих громадян, постлікувального спостереження пацієнтів та розширення розуміння природи захворювання. В [3] Ндіає описує вплив глобальної пандемії COVID-19, на розвиток інформаційних та комунікаційних технологій, зокрема IoT. Він розглядає внесок IoT та пов'язаних з ними сенсорних технологій у процеси відстеження вірусів та пом'якшення наслідків. В публікації розглядаються супутні проблеми розгортання апаратного забезпечення давачів в умовах швидко поширюваної пандемії. Сінх [4] досліджує загальне застосування IoT, пропонуючи перспективну дорожню карту для подолання пандемії COVID-19. Автор аналізує дванадцять програм для IoT-пристроїв.

Очікується, що світові потрібно буде боротися з пандемією COVID-19 з використанням обережних заходів, поки не буде розроблена дієва вакцина. Тому формування ефективних інформаційно-технологічних систем для відбору біомедичних даних з використанням IoT-пристроїв в умовах пандемії COVID-19 є актуальним напрямком досліджень та потребує детальнішого опрацювання.

Література.

1. Kolhar, Manjur, et al. "A three layered decentralized IoT biometric architecture for city lockdown during COVID-19 outbreak." *IEEE Access* 8 (2020): 163608-163617.
2. Otoom, Mwaffaq, et al. "An IoT-based framework for early identification and monitoring of COVID-19 cases." *Biomedical Signal Processing and Control* 62 (2020): 102149.
3. Ndiaye, Musa, et al. "IoT in the Wake of COVID-19: A Survey on Contributions, Challenges and Evolution." *IEEE Access* 8 (2020): 186821-186839.
4. Singh, Ravi Pratap, et al. "Internet of things (IoT) applications to fight against COVID-19 pandemic." *Diabetes & Metabolic Syndrome: Clinical Research & Reviews* (2020).

Тези конференції

*IV Міжнародна студентська науково - технічна конференція
"ПРИРОДНИЧІ ТА ГУМАНІТАРНІ НАУКИ. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ"*

Міністерство освіти і науки України,
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя
Маріборський університет (Словенія)
Технічний університет в Кошице (Словаччина)
Каунаський технологічний університет (Литва)
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
Гірничо-металургійна академія ім. Станіслава Сташиця
(Польща)
Луцький національний технічний університет,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
Вроцлавський економічний університет (Польща)
Донбаська державна машинобудівна академія

Студентське наукове товариство

IV МІЖНАРОДНА
студентська науково - технічна конференція
"ПРИРОДНИЧІ ТА ГУМАНІТАРНІ
НАУКИ.

"АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ"

28-29 квітня 2021 р.

(збірник тез конференції)

Тернопіль 2021

З М І С Т

Секція:

Інформаційні технології

Величко Д. ПРОБЛЕМИ НАКОПИЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ВІДХОДІВ	3
Гірша Ю. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ	4
Кузьо М. ЗАСТОСУВАННЯ СТЕКУ ELK В ПРОГРАМНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДЛЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ	5
Гніздох В., Притоцький О., Маєвський Т. ІНФОРМАЦІЙНІ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМАХ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ ВІДОМОСТЕЙ ЩОДО COVID-19	7
Данильців О., Хом'як А., Назаревич Т. ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ОЦІНЮВАННІ СТАНУ РОСЛИН В РОЗУМНИХ ТЕПЛИЦЯХ	8
Kashosi Aser, Nazarevych T. HEART RATE VARIABILITY ANALYSIS TOOLKIT FOR FURTHER ANALYSIS OF HUMAN STRESS	10
Тригубець Б. ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ	11
Крамаров Ю. ІНТЕГРОВАНЕ СЕРЕДОВИЩЕ РОЗРОБКИ APPLE XCODE	13
Крамаров Ю. СТВОРЕННЯ ВЛАСНОЇ КАРТИ ЗА ДОПОМОГОЮ APPLE MARKIT	14
Мушинська Г. АКТУАЛЬНІСТЬ ЧАТ-БОТУ У СФЕРІ БІЗНЕСУ	16
Павлюс В., Мацюк А., Слободян П., Яскілка О. ВИБІР КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПРОГРАМ МІСТА	17
Пясецький В., Маєвський Т. АУТЕНТИФІКАЦІЯ КОРИСТУВАЧІВ НА ОСНОВІ ВІДБИТКІВ ПАЛЬЦІВ	19
Пясецький В., Маєвський Т. БІОМЕТРИЧНІ ЗАСОБИ АУТЕНТИФІКАЦІЇ КОРИСТУВАЧІВ	20
Шевченко Н., Горбуляк Ю., Маєвський Т. АНАЛІЗ ПРОТОКОЛУ OSPF	21

УДК 004.4

Гніздюх В.¹, Притоцький О.¹, Маєвський Т.²

1. Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

2. Технічний коледж ТНТУ імені Івана Пулюя

ІНФОРМАЦІЙНІ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМАХ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ ВІДОМОСТЕЙ ЩОДО COVID-19

Hnizdiukh V.¹, Prytotskyi O.¹, Maievskyi T.²

1. Ternopil Ivan Puluj National Technical University

2. Technical College of Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ключові слова: ДАНІ, СИСТЕМА, COVID-19.

Keywords: DATA, SYSTEM, COVID-19.

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN COVID-19 INFORMATION PROCESSING SYSTEMS

На даний час людство стикнулося з одним з найбільш небезпечних для життя викликів, спричинених появою нової модифікації коронавірусу [1]. Перші підтвержені випадки вірусної пневмонії були датовані в грудні 2019 року в місті Ухань, Китай. Через швидкий розвиток пандемічної ситуації COVID-19 розроблення інформаційно-технологічних платформ для виявлення та спостереження COVID-19 є актуальним напрямком наукових досліджень. Інформаційні системи для відбору даних щодо COVID-19, сформовані на основі IoT-пристроїв, використовують інформаційні, комунікаційні, сенсорні технології та повсюдні обчислення для збирання та опрацювання відомостей про стан фізичних об'єктів. Зазначені інформаційні системи призначені для надання громадянам обширного переліку «розумних» послуг з метою запобігання COVID-19, полегшення процесів лікування та реабілітації, покращення якості життя.

Існує широкий спектр програмно алгоритмічних застосунків в галузі охорони здоров'я, що ефективно використовують IoT-пристрої та системи і задіяні для відбору даних щодо COVID-19. Їх іноді називають IoMT. Медичні застосунки сформовані на основі IoT-пристроїв та систем на даний час витісняють традиційні застосунки, сформовані на основі інформаційних та комунікаційних технологій і телемедицини. При цьому інформаційні системи на основі IoMT пропонують обширніший перелік функцій, у порівнянні з традиційними методами та системи. Типова архітектура IoT-систем складається з трьох рівнів: фізичного, мережевого та прикладного [2]. При розробці IoMT важливим є питання балансу між конфіденційністю даних, безпекою IoT-систем та безпекою пацієнтів. На даний час хмарна інфраструктура активно використовується для збирання відомостей щодо використанням IoT-пристроїв. Вона може бути ефективно використана як для виявлення та моніторингу COVID-19 так і прогнозування його поширення в режимі реального часу. Крім того хмарна інфраструктура може використовуватись для спостереження процесів лікування підтверджених випадків COVID-19 та кращого розуміння природи процесів поширення захворювання.

Література

- 1) Coronaviruscases: URL: <https://www.worldometers.info/coronavirus>.
- 2) K. Zhao, L. Ge, A survey on the internet of things security, in: 2013 9th International Conference on Computational Intelligence and Security (CIS), IEEE, 2013, pp. 663–667.